

ac si vacet a cunctis; et sic simul intendit omnibus, ac si vacet a singulis. Qui enim omnia administrando implet, regit implendo; nec universis deest, cum disponit unum; nec uni deest, cum disponit universos, cuncta scilicet naturæ suæ potentia quietus operatur. Quid ergo mirum quia non angustatur intentus, qui operatur quietus? Dicatur itaque quia hoc subtile iudicium exerceat et super gentem, et super omnes homines. [Rec. XIV.] Quia igitur de specie^b transivit ad genus, nunc de genere se convertit ad speciem, et quid Judæa proprie mereatur, ostendit dicens:

CAPUT XVI [Vet. XX].

VERS. 30.— Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

34. Qui malis praelatis subjacent, id suæ culpæ tribuant. Propter peccata populorum regnaturus est Antichristus. — Verum namque regem super se Judæa regnare noluit, et idcirco exigentibus meritis hypocritam accepit, sicut ipsa quoque Veritas in Evangelio dicit: Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me; si alius venerit in nomine suo, illum accipietis (Joan. v, 43). Et sicut Paulus ait: Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio (II Thes. ii, 10). In eo ergo quod dicitur: Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, potest ipsum omnium hypocritarum caput Antichristus designari. Seductor quippe ille tunc sanctitatem simulat, ut ad iniquitatem trahat. Sed propter peccata populi regnare permittitur, quia nimirum tunc ipsi sub illius regimine præordinantur, qui ejus dominio digni ante sæcula præsciuntur, qui peccatis subsequentibus exigunt, ut sub illo^d iudiciis præcurrentibus disponantur. Quod ergo tunc Antichristus super impios regnat, non est ex injustitia judicantis, sed ex culpa patientis; quamvis plerique et principatum illius non viderunt, et tamen ejus principatum peccatorum suorum conditione deserviunt, quia et quem dominantem sibi minime conspiciunt, eum proculdubio perverse vivendo venerantur. An non 807 ejus membra sunt, qui per affectate sanctitatis speciem appetunt videri quod non sunt? Ille namque principaliter hypocrisim sumit, qui cum sit damnatus homo, et nequam spiritus, Deum se esse mentitur. Sed proculdubio ex ejus nunc corpore prodeunt, qui iniquitates suas sub tegmine sacri honoris abscondunt, ut professione videri appetant, quod esse operibus recusant. Quia enim scriptum est: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati, quanto nunc liberius peragunt perversa quæ volunt, tanto ejus servitio obnoxius obligantur (Joan. viii, 34).

* Prætel., cum disponit universum. In Baluz. et Colb. legitur, nec universo deest... cum disponit universum.

^b In Turon., transitur ad genus.

^d In Turon. deest seductor.

^e Baluz., indicit.

* Edit. Rom. Sixti V, et nequaquam spiritus. Ita quoque Gilot., qui tamen in margine pro varia lect.

Sed nullus, qui talem rectorem patitur, eum quem patitur accuset, quia nimirum sui fuit meriti perversi rectoris subjacere ditioni. Culpam ergo proprii magis, accuset operis quam injustitiam gubernantis. Scriptum namque est: Dabo tibi reges in furore meo (Osee xiii, 11). Quid ergo illos nobis præesse depicimus, quorum super nos regimina ex Domini furore suscipimus? Si igitur irascente Deo secundum nostra merita rectores accipimus, in illorum actione colligimus, quid ex nostra æstimatione pensemus. Quamvis plerumque et electi subiaceant reprobis. Unde et diu David Saulem pertulit (I Reg. xviii, 11); sed subsequente culpa adulterii proditur, quia dignus tunc fuit qui tanta præpositi asperitate premeretur.

35. Ob delicta gregis aliquando bonus pastor pervertitur. — Sic ergo secundum merita subditorum tribuuntur personæ regentium, ut sæpe qui videntur boni, accepto mox regimine permulentur; sicut Scriptura sacra de eodem Saule intulit, quia cor cum dignitate mutavit. Unde scriptum est: Cum esses parvulus in oculis tuis, caput te constituit in tribubus Israel (I Reg. xv, 17). Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, ut sæpe^b pro malo gregis etiam vere boni delinquant vita pastoris. Ille enim, Deo attestante, laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius David propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccavit, et tamen vindictam populum, David peccante, suscepit (II Reg. xxiv, 9). Cur hoc? quia videlicet secundum meritum plebium disponuntur corda rectorum.

36. Justus vero iudex peccantis vitium ex ipsorum animadversione corripuit, ex quorum causa peccavit. Sed quia ipse scilicet sua voluntate superbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipse suscepit. Nam ira sapiens, quæ corporaliter populum perculit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore prostravit. Certum vero est quod ita sibi invicem et rectorum merita connectantur et plebium, ut sæpe ex culpa pastorum deterior fiat vita plebium, et sæpe ex plebium merito mutetur vita pastorum.

[Vet. XXI.] 36. Subditi praelatos etiam malos tolerent, si salva fide possint. Humilitas recti magistra. — Sed quia rectores habent judicem suum, magna cautela subditorum est non temere vitam judicare regentium. Neque enim frustra per semetipsum Dominus æs nummulariorum fudit, et cathedras vendentium columbas evertit (Matth. xxi, 21); nimirum significans quia per magistros quidem vitam judicat plebium, sed per semetipsum facta exanimat magistrorum. Quamvis etiam subditorum vitia, 808 quæ a magistris modo vel dissimulantur judicari, vel nequeunt, ejus procul dubio iudicio reservantur. Igitur

annotavit, et nequam Spiritus. Sic legitur in quinque Mss. Anglic. et nostris, necnon in Edit. Basil. 1503.

^f Gussanv., quanto non liberius, reluctantis Mss. et al. Vulgatis.

^g Turon., Vindoc., Norm., legimus.

^h Vindoc., Ebroid., alique Norm., pro merito gregis.

CAPUT XVIII [Rec. IV].

VERS. 12. — *Ibi clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malorum.*

32. *Iusti permittuntur opprimi ut purgentur, et ut oppressorum nequitia consummetur.* — Ibi videlicet in tribulatione, ut e contra de gaudio scriptum est: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi* (Psal. ci, 29). Sed videtur incertum utrum dicat: Propter superbiam malorum non exaudiet; an, propter superbiam malorum clamabunt. Intelligi autem melius potest, si non exaudiri potius propter malorum superbiam, quam clamare referantur. Nam quod propter malorum superbiam clamant, jam supra dictum est, eo versu quo dicitur: *Propter multitudinem a violentorum clamabunt.* Aliquid ergo nobis hoc versu innuitur quod paulo subtilius attendatur, quia sæpe oppressi quidam dum clamaverint, ex se quidem merentur audiri, sed tamen eorum desideria propter opprimentium superbiam differuntur. Iustus quippe Deus et suos permittit temporaliter opprimi, et violentorum malitiam nequiter augeri, ut dum horum vita in purgatione teritur, illorum nequitia consummetur. [Vet. XV.] Plerumque vero accidit, ut iusti in tribulatione deprehensi, supernum solatium etiam temporaliter percipiant, quod tamen non temporaliter implorant. Salvati enim non propter se, sed propter adversariorum salutem concupiscunt, ut dum illos omnipotens Deus ab immensis periculis facto quodam miraculo liberat, virtutem suam ipsis etiam persecutoribus innotescat; atque inde adversarios ad aeternitatem redimat, unde suos temporaliter salvat, sicut Propheta quoque vocem martyrum suscipiens, ait: *Propter inimicos meos eripe me* (Psal. lxxviii, 49). Ac si diceret: Propter me quidem eripi de temporalis tribulatione non appeto, sed tamen eripi propter adversarios meos concupisco, ut dum mea vita salvati mirabiliter cernitur, ipso miraculorum visu inimicorum durtia convertatur. Sicut ergo sæpe Dominus suorum vitam temporaliter pro inimicorum conversione eripit, ita sæpe suorum voces propter damnationem persequentium non exaudiat, ut videlicet inde reatum suum cumulent, unde prævaluisse se nequiter gaudent. Nam qui invisibilia despiciunt, moveri nonnunquam visibilibus miraculis possunt. Sed idcirco cum iustis plerumque nil mirum visibiliter agitur, quia eorum adversarii illuminari invisibiliter non merentur. Dicatur ergo: *Ibi clamabant, et non exaudiet propter superbiam malorum.* Ac si diceret: Reatus opprimentium ^b audire voces prohibet oppressorum. Nec eripiuntur visibiliter iusti, **827** ^c quia salvati invisibiliter non merentur iniusti. Unde rursum per Prophetam dicitur: *Cum viderit*

^a In superioribus ubi locus hic Job exponitur, pro violentorum legitur calumniatorum. Ultramque interpretationem pati potest Hebraicus textus. Aliquæ versiones habent propter potentiam, propter violentiam.

^b Al., audiri.

^c Edit. Rom. Sixti V, et nonnullæ, quia salvati visibiliter non merentur, mendo. e. Mss. Anglicæ, Norm., Vindoc., etc., veteresque Edit., habent invi-

A sapientes morientes, simul insipiens et stultus peribunt (Psal. xlvii, 11). Quos enim visibiliter mori conspiciunt, invisibiliter vivere posse non credunt; atque eo reatum infidelitatis suæ cumulant, quo visa morte fidelium de aeternitate desperant. Igitur violenti quique inde ^d deterius deficiunt, unde contra vitam innocentium exterius convalescunt; tantoque illos intima veritas a se foras eiecit, quanto eos contra suos temporaliter quod volunt posse permittit.

33. *Malorum paena gravior, est prosperitas. Manifestum est reprobationis indicium.* — Quisquis itaque bonorum vitam persequitur, tunc pejore ulione damnatur, cum nulla ei adversitate resistitur; et tunc fortioris iræ periculis subjacet, cum prospere peragat quod nequiter concupiscit, quia videlicet vindicta superni iudicis ad futura eum supplicia reservando deseruit, cui hic in malo obviare contempsit. Hinc enim per Prophetam Dominus dicit: *Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, et ibunt in voluntatibus suis* (Psal. lxxx, 15). Hinc rursum dicitur: *Non est virga D. i super illos* (Job. xxi, 9). Hinc etiam de ipso eorum capite scriptum est: *Faciet et prosperabitur* (Dan. viii, 12). Hinc rursus de eodem dicitur: *Et dolus in manu ejus dirigetur* (Dan. viii, 25). In manu quippe Antichristi dolus dirigitur, ^e quia in hoc quod contra bonos proposuerit implere temporaliter nulla adversitate præpeditur. Hinc rursum per Salomonem dicitur: *Prosperitas stultorum perdet illos* (Prov. i, 32). [Vet. XVI.] Manifestum ergo perditionis indicium est, quando affectatis iniquitatibus subsequens favet effectus, et nulla contrarietas impedit quod mens perversa conceperit. Nam sæpe pravorum hominum dum tardantur vota, mutantur; et dum difficultatem perfectionis sentiunt, reatum male actionis agnoscunt; et quibus prius invitis contradicitur, volentes potiusmodum hoc quod conceperant, adversantur. Quia igitur malos cum deserit Dominus prævalere permittit, et unde superbiorum nequitia perficitur, inde humilium longanimitas consummatur, dicatur recte: *Ibi clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malorum.* Sequitur:

CAPUT XIX [Rec. XV].

VERS. 15. — *Neque enim frustra audiet Deus, et Omnipotens singulorum causas intuebitur.*

34. *Desideria sanctorum eo cumulatius exaudiuntur, quo tardius.* — Notandum quod duo sunt dicta, quia et clamantem non frustra audit, et tamen quod patitur respicit, et exaudire voces dissimulat, et quod unusquisque tolerat non ignorat. Nemo ergo qui tardius auditur credat quod a superna cura negligatur. Sæpe enim nostra desideria, quia celeriter non sunt, exaudiuntur; et quod impleri concito

sibiliter.

^d Ita Vindoc., Turon., Baluz., Colb., Præf. alique Norm., necnon vet. Ed. In recent., interius.

^e Vindoc., Baluz., Colb. et pler. Norm., et ibunt in voluptatibus suis. Prior lectio concinit magis textui Hebr. et Vulgate, in adinventionibus suis.

^f Sic Baluz., Colb., Ebraicæ. alique Norm. Deest in in recentioribus Ed

48. *Naturali lumine, tanquam lege mentis, pravum et rectum innotescunt.*—Quod tamen intelligi et aliter potest. Creator namque omnipotens a cunctis insensibilibus irrationabilibusque ^a distinctum rationabilem creaturam hominem condidit, quatenus quod egerit ignorare non possit. Naturæ enim lege scire compellitur, seu pravum sive rectum sit quod operatur. Nam ad iudicium pro actione cur venit, si potuit nescire quod egit? Et ipsi ergo qui præceptis dominicis erudiri contemnunt, utrum bona an mala sint quæ faciunt sciunt. Nam si bona se facere nesciunt, cur de aliquibus factis in ostentatione gloriantur? Rursum si mala se agere ignorant, cur in eisdem factis alienos oculos declinant? Ipsi enim sibi testes sunt, quia sciunt malum esse quod agunt, quod videri ab aliis verentur. Si enim veraciter malum esse non crederent, nequaquam hoc ab aliis videri formidarent. Unde et bene per quemdam sapientem dicitur: *Cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi* (Sap. xvii, 10). Quia dum de facto suo ^b conscientiam pulsans timor redarguit, ipsa sibi testimonium perhibet damnable esse quod agit. Quo contra per Joannem dicitur: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum* (I Joan. iii, 21). Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos certe fugere non possunt. Quia enim malum quod faciunt noverunt, habent testem conscientiam, habent iudicem rationem suam. In peccato igitur quod committunt prius contra se iudicium suæ rationis inveniunt, et post ad distractionem æterni examinis perducuntur. Et hoc est fortasse quod per Psalmistam dicitur: *Abyssus abyssum invocavit in voce cataractarum tuarum* (Psal. xli, 8). Quia dum miro ordine dispositionis occultæ malum non permittitur nesciri quod agitur, et suo se iam iudicio peccator in conscientia condemnat, et post condemnationem propriam ad æterni iudicis sententiam properat. ^c Abyssum ergo abyssum invocare est de iudicio ad iudicium pervenire. Eant ergo prædicatores sancti, redarguant facta peccantium, auditores autem pravi contemnunt verba justorum, defendant quantum voluerint pravitates suas, atque impudenter gestas impudentius defendendo multiplicent; certe ipsi sibi in conscientia testes sunt quia excusabiles non sunt. Eo enim ipso quo rationabilem creaturam Deus hominem condidit, in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.

876 Sed quia Eliu de pravitate singulorum sententiam protulit, illico ad ipsum pravitatis auctorem, per quem unumquodque malum oboritur, mentis oculos deflectit, ut quia uno hoc versu pravi capitis membra perstrinxerat, etiam hoc ipsum membrorum caput sub brevitate describat. Vel certe quia supe-

^a Ita cum Turon. et plur. mss. antiquiorib. Exeusi. At recent. habent, cum Utic. et Pratel., *distinctum*.

^b Turon., *conscientia pulsans timor*.

^c Ebroic. et alii Norm., *Abyssus ergo abyss. invocare, est de jud.*, etc.

^d Longip., *nem Dei virtutes*, fortasse pro, *nivium Dei*, sc. apostolorum, quos nivibus comparavit hunc

arius (Num. xix), ^d nubium Dei virtutes intulerat, agit nunc ut contra bonorum vitam etiam adversarii impugnationes innotescant. Nam sequitur:

CAPUT XXVI [Vet. XIX, Rec. XVII].

VERS. 8. — *Ingreditur bestia latibulum suum, et in antro suo morabitur.*

49. *Diaboli antrum Antichristus, et reprobi omnes.* — Quis alius nomine bestię, nisi antiquus hostis accipitur, qui deceptionem primi hominis sævus impetivit, et integritatem vitæ illius male suadendo laniavit? Contra quem prophetæ vocibus de sancta electorum Ecclesia in antiquum statum restauranda promittitur: *Et mala bestia non transibit per eam* (Isai. xxxv, 9). Sed hæc bestia cum ^e post Redemptoris adventum, post prædicatorum voces, quasi post tonitruum nubium in fine mundi illum damnatum hominem qui Antichristus vocatur invaserit, quid aliud quam latibulum suum ingreditur, ^f ut in antro proprio demoretur? Vas quippe illud diaboli antrum ac latibulum bestię est, ut insidians hominibus viam hujus vitæ ca pentibus, in illo et per signa lateat, et per malitiam occidat. Qui tamen omnium reproborum corda etiam nunc priusquam apertus appareat possidet, eaque per occultam malitiam quasi proprium antrum tenet, atque ad omne ^g quod nocere bonis appetit in eorum se obscuris mentibus abscondit. An Judæorum persequentium corda antrum hujus bestię non fuerunt, in quorum diu consiliis lateat, sed repente vocibus erupit clamantium: *Crucifige, crucifige* (Joan. xix, 6)? Et quia ad lacerationem mentis pertingere tentando non potuit in Redemptore nostro (Math. iv, 3), ad mortem carnis anhelavit. Hæc nimirum bestia ^h multa electorum corda tenuit, sed hanc ab illis moriens Agnus excussit. Unde et in Evangelio dicit: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* (Joan. xii, 31). Qui miro rectoque iudicio dum confessiones humilium illuminans suscepit, superbiorum oculos deserens clausit. Unde ei per Psalmistam dicitur: *Posuisti tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię silvarum; catuli leonum rugientes ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi* (Psal. ciii, 20, 21). Tenebras quippe Dominus ponit, cum peccatis iudicia rependens, lumen suæ intelligentiæ subtrahit. Et nox efficitur, quia pravorum mens ignorantie suæ erroribus cæcatur. In qua omnes bestię silvæ pertranseunt, dum maligni spiritus sub opacitate fraudis latentes in reproborum corda pravitates suas explendo percurrunt. In qua et catuli leonum rugiunt, quia nequissimarum sed tamen eminentium potestatum ministri spiritus importunis tentationibus insurgunt. Qui tamen a Deo escam expetunt, quia nimirum capere animas nequeunt, nisi iusto iudicio locum Job explanans: *qui præcepit nivi ut descendat in terram*.

^e Omittitur post Redemptoris adv. in Vindoc.

^f Ebroic., Vindoc., etc., et in antro suo demorat.

^g Vindoc., *quo nocere*.

^h Pratel., Utic., Ebroic., *multa et electorum*, quod majorem vim habet; ibi enim et significat etiam.

vertitur, per fidei signaculum munitur. Unde et a sponso suo Ecclesiae dicitur: *Pone me ut signaculum super cor tuum* (Cant. viii, 6). Idecirco namque signaculum rebus ponitur, ne qua diripientium praesumptione temerentur. Sponsus ergo ^a in corde signaculum ponitur quando fidei ejus mysterium in custodia nostrae cogitationis imprimitur, ut ille infidelis servus, nimirum noster adversarius, cum signata fide corda considerat, tentando ea irrumpere non praesumat. ^b Per lutum vero terrena contagia demonstrantur, attestante Psalmista qui ait: *Eduxisti me de lacu miseriae, et de luto faecis* (Psalm. xxxix, 3). Quia igitur multi in terrenis contagiis inventi, perducti ad Ecclesiam, caelestis fidei sacramento signantur, et tamen ab iniquis operibus non recedunt, seque nunc fidei velamine contegunt, sed cum tempus invenerint, quid sint veraciter ostendunt, recte dicitur: *Restituetur ut lutum signaculum*. Quos enim nunc fideles credimus, ipsos tunc fidei hostes inveniemus; et quamvis appareant non tentati signaculum, erunt procul dubio tentati lutum. Unde et recte dicitur, *Restituetur*, quia qualis eorum conscientia esse ante fidem potuit, ^c tales eos post modum reproba vita convincit. De quibus apte subiungitur: *Et stabit sicut vestimentum*.

13. *Multis nunc quasi vestimentis ornatur Ecclesia, quibus, flagrante persecutione, nudabitur.* — Tot nunc quasi vestibus sancta Ecclesia induitur, quot fidelium veneratione decoratur. Unde et ei ostensis gentilibus, a Domino per prophetam dicitur: *Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris* (Isai. xlix, 18). Multis tamen quasi fidelibus nunc specie tenus induitur, sed pulsante persecutionis impetu, tunc eis exuta nudabitur; de quorum sorte hic dicitur: *Et stabit sicut vestimentum*. Stare vero hoc loco ponitur in peccato persistere. Unde scriptum est: *Et in via peccatorum non stetit* (Psalm. i, 1). Vel certe reprobis quisque sicut vestimentum stare dicitur, ut non posse stare monstretur, quia sicut induta vestis in visionis suae specie per corpus tenditur, exuta autem fracta complicatur, ita unusquisque qui a sanctae Ecclesiae tunc statu receserit, tensus ac decorus quasi dum indueretur fuit, sed exutus postmodum, contractus atque abjectus jacebit. Si vero stare intelligimus perdurare, sicut vestimentum stat quisque reprobis qui in hac vita quam diligit breviter durat. Unde et per Prophetam dicitur: *Omnia sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis ea, et mutabuntur* (Psalm. ci, 28). Haec itaque, quae allegoriarum nube recta intulit, nunc verbis apertioribus innotescit, subdens:

^a Idem Cod., in cor signaculum

^b Pratel. et Corb. Germ., per lutum vero quia terrena contagia demonstrantur, attestatur proph.

^c Corb. Germ. et Laud., tales eorum et postmodum reproba vita.

^d Corb. Germ., Vindoc., Pratel., Utic., inter tenebras.

^e Luxatus hic locus omissionem verbi diligunt, in Edit. Gilot., Vatic. et aliis non paucis, restitutus est ope Mss. Anglic. et Gallican. necnon vet. Edit. Paris et Basil.

CAPUT VII.

VERS. 15. — *Auferetur ab impiis lux sua.*

14. *Credientibus et male viventibus fidei lumen auferetur, maxime persecutionis Antichristi tempore.* — Neque enim eis nunc Dei lumen illustrat, 923 qui iniquitatis suae malitiam fidei nomine palliant. [Vet. III, Rec. V.] Nam dum juxta praedicationem fidei vivere negligunt, et tamen eandem fidem specie tenus venerantur, honorem vitae praesentis ex nomine religionis quaerunt, hocque eis ex fide lucet, quod eos fides coram hominibus refovet. Sunt vero nonnulli, qui aeterna quae audiunt veraciter credunt, et tamen eidem quam tenent fidei male vivendo contradicunt. Habent hi quoque ^d in tenebris lucem suam, quia dum perversa agunt, et tamen de Deo recta sentiunt, ne tenebrae cant funditus, ex quadam parte fulgore luminis illustrantur. Qui dum plus terrena quam caelestia, plus quae vident quam quae audiunt, ^e diligunt, pulsante persecutionis articulo, quod rectum credere videbantur amittunt. Quod illo maxime tempore multiplicius agitur, quando, surgente ipso iniquorum capite, in sanctam Ecclesiam persecutione ultima, liberis suis viribus ejus fortitudo grassatur. Ibi tunc cor uniuscujusque ostenditur, ubi quidquid in occultis latebat aperitur; et qui nunc ore sunt pii, et corde sunt impii, publicata malitia corruunt, et lucem fidei quam specie tenus tenuerant perdunt. Sed inter haec necesse est ut unusquisque nostrum ad cogitis sui secretum redeat, et actioni suae damna pertimescat, ne, exigentibus meritis, per districtam justitiam judiciorum Dei in talium hominum numerum incurrat.

[Rec. VI.] 15. *Jam in membris suis vivit et aeterna Antichristus.* — Nemo autem sibi incaute blandiatur, et idecirco ^f se a tali casu extraneum credat, quia ad illius tentationis procellam pervenire se non existimat. O quanti illius tentationis tempora non viderunt, et tamen in ejus tentationis procella versantur. Cain tempus Antichristi non vidit, et tamen membrum Antichristi per meritum fuit (Genes. iv). Judas scititiam persecutionis illius ignoravit, ^g et tamen viribus crudelitatis ejus, avaritia suadente, succubuit (Matth. xxvi, 15). Simon divisus longe ab Antichristi temporibus exstitit, et tamen ejus se superbiae, miraculorum potentiam perverse appetendo, conjunxit

D (Act. viii, 19). Sic iniquum corpus suo capiti, sic membri membra junguntur, cum et cognitione se nesciunt, et tamen prava sibi actione copulantur. Neque enim Pergamus Balaam libros aut verba cognoverat, et tamen ejus nequitiam sequens, ^h voce supernae increpationis audiebat: *Habes illic tenentes*

^f Ita Corb. Germ., Vindoc., Ebroid. alique Norm. ac vet. Edit Paris. 1488 et 1495. In Edit. Paris. 1518, et in Basil. 1503 ac 1514, legitur simpliciter: *se a tali extraneum credat*. In recent. habes occasu, pro casu.

^g C. rh. Germ., Ebroid. alique Norm. et vetus Ed. Paris., et tamen jure crudelitatis... succubuit. Laud., et tamen jure crudelitatis ejus avaritia suadentis succubuit.

^h Vindoc., Laud., Pratel., etc., vocem supernae increpationis.

doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere et fornicari (Apoc. ii, 14). Thyatiræ quoque ecclesiam a Jezabel notitia et tempora et loca dividebant; sed quia eam parvitate reatus astrinxerat, inesse ei Jezabel dicitur, atque operibus perversis insistere, angelo attestante, qui ait: *Habeo adversus te aliqua; quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit prophetem, docere et seducere servos meos, fornicari et manducare de idolothytis* (Ibid., 20). Ecce quia repetiri potuerunt, qui Jezabel vitam reproba actione secuti sunt, Jezabel illic inventa memoratur, quia videlicet pravam corpus conjuncti mores unum faciunt, etiam si hoc loca vel tempora scindunt. Unde sit ut in perversis suis imitatoribus et iniquis quisque maneat qui jam præterit, et in suis operatoribus ipse iniquorum auctor jam appareat, 924 qui necdum venit. Hinc Joannes ait: *Nunc Antichristi multi facti sunt* (I Joan. ii, 18), quia iniqui omnes jam ejus membra sunt, quæ scilicet perverse edita caput suum male vivendo præverunt. Hinc Paulus ait: *Ut reveletur in suo tempore; nam mysterium jam operatur iniquitatis* (II Thess. ii, 6). Ac si diceret: Tunc Antichristus manifestus videbitur; nam in cordibus iniquorum secreta sua jam nunc oculus operatur. Ut enim de apertioribus criminibus taceam, ecce alius fratri in corde suo tacitus invidet, et si occasionem reperiat, eum supplantare contendit; cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum* (Sap. ii, 24)? Alius magni meriti esse se æstimans, per tumorem cordis cunctis se præferens, omnes semetipso inferiores credit; cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est: *Omne sublime videt, et ipse est rex super universos filios superbiæ* (Job. xli, 23)? Alius mundi hujus potentiam quærit, non quo aliis prosit, sed quo ipse alteri subditus non sit; cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est: *Qui dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis; ascendam super altitudinem nubium; similis ero Altissimo* (Isai. xiv, 18)? Solus quippe Altissimus ita dominatur super omnia, ut alteri subesse non possit. Quem diabolus imitari perverse voluit, cum suum dominium quærens, ei subesse recuavit. Imitatur ergo diabolus quisque idcirco potestatem suam appetit, quia ei qui sibi est superna ordinatione præpositus subesse fastidit.

Vel. IV., 16. Infidelitatis rei sunt, qui veritatem negant. — Sunt præterea plurima quæ quosdam in ipsa pace Ecclesiæ constitutos infideles esse renuntiant. Video namque nonnullos ita personam potentis accipere, ut requisiti ab eo, pro favore ejus non dubitent in causa proximi veritatem negare. Et quis est veritas, nisi ille qui dixit: *Ego sum via, veritas, et vita* (Joan. xiv, 6)? Neque enim Joannes Baptista

de confessione Christi, sed de justitiæ veritate requisitus occubuit (Marc. vi, 28); sed quia Christus est veritas, ad mortem usque idcirco pro Christo, quia videlicet pro veritate, pervenit. Ponamus ergo ante oculos quod aliquis percontatus personam potentis accepit, et ne verbi saltem injuriam pateretur, veritatem negavit. Quid ergo iste faceret in dolore pœnarum, qui Christum erubuit inter flagella verborum? Ecce et post hæc ante oculos hominum adhuc Christianus est, et tamen si eum Dominus districte disposuit judicare, jam non est.

17. *Et qui corrigere, cum teneantur, negligent. Non desunt in pace Ecclesiæ Antichristi tentamenta.* — Video autem alios, quibus per locum magisterii exhortandi sunt officia arguendæ quæ commissa, qui vident aliquid illicitum admitti, et tamen dum quorundam potentum offendere gratiam metuunt, arguere non præsumunt. Quisquis iste est, quid aliud facit, nisi videt lupum venientem, et fugit (Joan. x, 12)? Fugit, quia tacuit; tacuit, quia, despecta æterna gratia, temporalem gloriam plus amavit. Ecce autem potentis faciem intra sui se latebras silentii abscondit, et sicut persecutioni publicæ, sic occulto locum dedit timori. Bene de talibus dicitur: *Dilexerunt gloriam hominum magis quam Dei* (Joan. xii, 43). Quisquis igitur talis est, si hæc districte judicantur, etsi persecutio publica defuit, tamen tacendo 925 Christum negavit. Non ergo desunt vel in pace Ecclesiæ Antichristi tentamenta. Nemo itaque illa persecutionis extremæ tempora quasi sola perhorrescat.

Apud iniquos namque quotidie res Antichristi agitur, quia in eorum cordibus mysterium suum jam nunc occultus operatur. Et si multi nunc specie tenus intra Ecclesiam constituti simulant se esse quod non sunt, in adventu tamen judicis prodentur quod sunt: de quibus bene Salomon ait: *Vidi impios sepultos, qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant, et laudabantur in civitate, quasi justorum operum* (Eccle. viii, 10). Igitur postquam de iniquis dictum est, *Restituetur ut lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum, et auferetur ab impiis lux sua*, quod utique in illa est Antichristi persecutione faciendum, mox, de ejusdem Antichristi perditione nos consolans, ait

CAPUT VIII.

VERS. 15. — *Et brachium excelsum conteretur.*

18. *Antichristi superbia et casus. Angelus et homo lapsi, quia Deo similes esse per potentiam, non per justitiam, voluerunt.* — Quid namque aliud excelsum brachium accipitur, nisi superba Antichristi celsitudo, quæ super reprobas mentes hominum fastu gloriæ secularis erigitur, ita ut homo peccator, et tamen æstimari homo despiciens, Deum se super homines mentiat? Unde et Paulus apostolus dicit: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus* (II

In Gilot. Edit. ac al. recent., *persecutione*; fortasse quod incongruum judicarent Deum nos de Antichristi perditione consolari. Sed sensus est Deum nobis consolationem afferre, prænuntiata futura Antichristi perditione.

^a Laud., *tempora longa dividebant.*

^b Idem Cod., *et ipse est rex superbiæ, super universos filios.*

^c Turon., *sic occultum locum dedit timori.* Laudun., *sic occulte locum dedit timori.*

Thess. II, 4). Cujus ut tumorem plenius ostenderet, A

præmisit : *Qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (Ibid.).* Deus enim dici aliquando et homo potest, juxta quod ad Moysen dicitur : *Ecce constitui te Deum Pharaonis (Exod. VII, 1).* Deus vero coli purus homo non potest. Quia vero se Antichristus et super sanctos quosque homines, et super ipsius potentiam divinitatis extollit, per exactum sibi nomen gloriæ, et hoc quod Deus dicitur, et hoc quod Deus colitur, transire conatur. Notandum vero est in quantam superbix foveam cecidit, qui in mensura ruinæ qua lapsus est non permansit. Diabolus quippe vel homo a statu conditionis propriæ elata mente corruerunt, ut vel ille diceret : *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isai. XIV, 13);* vel iste audiens crederet : *Aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii (Genes. III, 5).* Idcirco ergo uterque cecidit, quia esse Deo similis non per justitiam, sed per potentiam concupivit. Sed homo per gratiam liberatus, qui Dei similitudinem perverse appetendo ceciderat, in reatu criminis sui longe Deo imparem se esse cognoscens clamat : *Domine, quis similis tibi (Psal. LXXXVIII, 8)?* Diabolus vero in lapsu sui criminis justus dimissus, in mensura ruinæ suæ minime permansit; sed quanto diutius ab omnipotentis gratia defuit, tanto magis reatum criminis cumulavit. Nam qui ideo cecidit, quia perverso ordine Deo esse similis voluit, eo usque perductus est, ut in Antichristum veniens, videri Deo similis dedignetur, atque cum quem habere non potuit superbus æqualem, damnatus inferiori putet. Nam cum de illo hoc quod jam præmisimus dicitur : *Extollens se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (II Thess. II, 4),* aperte monstratur quia appetendo dudum Dei similitudinem, quasi juxta Deum erigere se voluit, sed in superbiæ culpa crescendo, jam se supra omne quod Deus dicitur et colitur extollit. Quia ergo hæc ejus superbia districti judicis erit adventu ferienda, sicut scriptum est : *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, 926 et destruet illustratione adventus sui (Ibid., 8),* recte dicitur : *Et brachium excelsum conteretur.*

19. *Verbi divini, quo plus teritur, virtus magis augetur.* — Cuncta tamen hæc, quæ bis discussa sunt, adhuc intelligi et aliter possunt. Verba enim Dei quasi pigmenta quædam nostri sunt adjutorii. Et sicut pigmentum quanto plus teritur, tanto plus in poculo ejus virtus augetur, ita divina eloquia a quo magis exponendo conterimus, eo audientes amplius quasi bibentes juvamus. [Vet. V.] Quia igitur misericors Deus diu peccata homini tolerat, et cum jam vicinum finem respicit, plerumque mentes peccantium immutat, recte de se, vim tantæ pietatis insinuans, ait :

* Gussanvill. ac nonnulli Edit., quo magis exponendo conteruntur, eo audientes..... juvantur. Quod emendavimus ex Mss. Anglic., Norman., Laud. et Corb. Germ.

† Ita Vindoc., Ebroid. aliique Norm., Laudun., etc

CAPUT IX.

VERS. 15. — *Nunquid tenuisti concutiens extrema terræ, et excussisti impios ex ea?*

20. *Deus hominem non deserit, et in extremis electos sollicitus purgat.* — Per terram quippe homo infima sapiens designatur, cui peccanti dictum est : *Terra es, et in terram ibis (Genes. III, 19).* Sed quia pius conditor facturam suam non deserit, mala hominum ^b et per suam sapientiam tolerat, et per eorum quandoque conversionem relaxat. Cum autem duras atque insensibiles mentes respicit, modo eas minis, modo verberibus, modo revelationibus terret, ut quæ pessima securitate ^c duruerant, salubri timore mollescant, quatenus vel sero redeant, et hoc ipsum saltem, quod diu expectati sunt erubescant. Sic enim Dominus quia extrema vitæ nostræ plus judicat, et idcirco electos suos in fine sollicitus purgat. Scriptum quippe est : *Deus judicabit fines terræ (I Reg. II, 10).* Tanto ergo impensius ultimis nostris invigilat, quanto in ipsis pendere initia vitæ sequentis pensat. Quod quia misericorditer facit, pietate sua in medium deducta, quæ etiam sero conversos peccatores recipit, beati Job justitiam erudit, dicens : *Nunquid tenuisti concutiens extrema terræ, et excussisti impios ex ea?* Subaudis ut ergo, qui in suis ultimis sæpe peccatores terrendo concutio, convertendo teneo, atque ab eorum cordibus impios cogitationum motus evello. Et recte beato Job Dominus quomodo juxta finem peccatores convertat insinuat. Ac si aperte dicat : Misericordiæ meæ potentiam respice, ^c et tuæ justitiæ elationem preme. Quæ extrema hominis quia, etiam cum convertitur per carnis mortem, illa antiquæ culpæ vindicta comitatur, protinus insinuat, cum dicit :

CAPUT X.

VERS. 14. — *Restituetur ut lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum.*

21. *Homo Dei signaculum et imago, in pœnam superbiæ, per mortem fit terra et cinis.* — Hominem quippe Dominus, quem ad suam similitudinem condidit, quasi quoddam suæ potentix signaculum fecit. Quod tamen ut lutum restituetur, quia licet æterna supplicia per conversionem fugiat, in ultione tamen perpetratæ superbiæ carnis morte damnatur. Ex luto quippe homo conditus, et mentis accepta ratione, ^d similitudine divinæ imaginis decoratus, elatione cordis intumescens, quod de infimis formatus esset oblitus est. Unde mira conditoris justitia actum est ut quia per sensum intumuit, quem rationabilem accepit, rursus terra per mortem fieret, quam esse se considerare humiliter noluit; et quia peccando Dei similitudinem perdidit, moriendo vero ad limi sui materiam redit, recte dicitur : *Restituetur ut lutum signaculum.* Et quia de corpore dum spiritus vocatur, quodam quasi involuero suæ carnis exuitur, At Editi cum Ms. Corb. Germ., et per suam patientiam tolerat. Fortasse perpendentes tolerare ad patientiam potius pertinere quam ad sapientiam; vocem hanc in alteram mutandam censuerunt.

^c Laudun., duraverant.

Veritas innotuit, ab obsequiis carnalibus litterarum **A** pore suo, et vespere super filios terrarum consurgere facis?

[*Vet. XXX.*] 74. *Christus solus omnes sancti Spiritus operationes in se manentes habuit.* — Redemptor autem noster in carne veniens Pleiades junxit, quia operationes septiformis Spiritus simul in se^a et cunctas et manentes habuit. De quo per Isaiam dicitur: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, b et replebit eum spiritus timoris Domini (Isai. xi, 1).* De quo Zacharias ait: *Super lapidem unum septem oculi sunt (Zach. iii, 9).* Atque iterum: *Et in candelabro aureo lucernae septem (Ibid., iv, 2).* Nullus vero hominum operationes sancti Spiritus simul omnes habuit, nisi **B** solus Mediator Dei et hominum, cujus est idem Spiritus, qui de Patre ante saecula procedit. Bene ergo dicitur: *Super lapidem unum septem oculi sunt.* Huic enim lapidi septem oculos habere est simul omnem virtutem Spiritus septiformis gratiae in operatione retinere. Alius namque prophetiam, alius scientiam, alius virtutes, alius genera linguarum, alius interpretationes sermonum iuxta distributionem sancti Spiritus accipit (*I Cor. xii, 8*); ad habenda vero cuncta ejusdem Spiritus munera nemo pertingit. At vero conditor noster infirma nostra suscipiens, quia per divinitatis suae potentiam simul se habere omnes sancti Spiritus virtutes edocuit, micantes procul dubio Pleiades junxit. Dum vero Pleiades jungit, Arcturi gyrum dissipat, quia dum semetipsum factum hominem habere cunctas sancti Spiritus operationes innotuit, in Testamento Veteri litterarum laborem solvit, ut fidelis quisque jam cum libertate spiritus illud intelligat cui prius in formidine inter tot discrimina serviebat. Audiat itaque beatus Job: *Nunquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades? Ac si aperte diceretur: Habere quidem lumina quarundam virtutum potes, sed nunquid exercere simul omnes operationes sancti Spiritus sufficis? Me ergo conjungentem Pleiades in cunctis virtutibus contemplare, et tu de paucis ab elatione compescere. Audi quod dicitur: Aut gyrum Arcturi poteris dissipare? Ac si ei aperte diceretur: Et si ipse jam quae recta sunt sentis, nunquid virtute tua etiam in alienis cordibus laborem grossioris intelligentiae destruis? 952* Me itaque considera, qui carnalium stulta corrigo, dum **D** me per carnis stultitiam manifesto, ut tanto magis haec quae putas virtutum tuarum fortia humiliter, quanto nec vestigia meae infirmitatis apprehendis. Quia vero in ipso dominicae incarnationis mysterio aliis lux veritatis ostenditur, aliorum vero per scandalum corda tenebrantur, recte subjungitur:

CAPUT XXXII [*Rec. XVII*].

VERS. 32. — *Nunquid c producis luciferum in tem-*

pore suo, et vespere super filios terrarum consurgere facis?

75. *Christus verus lucifer, maxime in resurrectione; vespere autem Antichristus. Huic juste subduntur homines terrae dediti.* — Pater quippe in tempore suo luciferum produxit, quia, sicut scriptum est: *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret (Gal. iv, 4).* Qui natus ex Virgine, velut lucifer inter tenebras nostrae noctis apparuit, quia fugata obscuritate peccati, aeternum nobis mane nuntiavit. Luciferum vero se innotuit, quia diluculo ex morte surrexit, et fulgore sui luminis mortalitatis nostrae terram caliginem pressit. Cui bene per Joannem dicitur: *Stella splendida et matutina (Apoc. xxii, 16).* Vivus quippe apparens post mortem, matutina nobis stellas factus est, quia dum in semetipso exemplum nobis resurrectionis praebuit, quae lux sequatur indicavit. Vespere vero super terrae filios Dominus consurgere facit, quia infidelibus Judaeorum cordibus dominari Antichristum eorum merito exigente permittit. Qui ideo a Domino huic vespere juste subduntur, quia ipsi sponte sua filii terrae esse voluerunt. Terra quippe et non coelestia requirentes, d a perspicienda luciferi nostri claritate excaecati sunt; et dum praesentia sibi vespere expetunt, subsequentis damnationis aeterna nocte merguntur. Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me; alius veniet in nomine suo, et ipsum recipietis (Joan. v, 43).* Hinc Paulus ait: *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo e mittit illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati (II Thess. ii, 10).* Nequaquam ergo super eos vespere consurgeret, si coeli filii esse voluissent. Sed dum visibilia appetunt, amisso cordis lumine, sub noctis duce tenebrescunt.

[*Vet. XXXI.*] 76. *Sermo Dei qui electis lucifer est, reprobis fit vespere.* — Quod tamen si moraliter discutimus, quomodo quotidie agatur invenimus, quia nimirum et electis lucifer oritur, et reprobis Deo permittente vespere dominatur. Unus enim atque idem sermo Dei est in ore praedicantis. Quem dum isti gaudendo, illi vero invidendo audiunt, claritatem sibi luciferi in vespere tenebras vertunt. Dum isti humiliter vocem sanctae praedicationis accipiunt, quasi ad stellae lucem oculos cordis aperiunt; dum vero illi benedicienti invident, et non salutis causam, sed elationis gloriam quaerunt, prorumpente iniquitatis suae vespere in somnum mortis oculos claudunt. Per occultum ergo iudicium is qui electis est lucifer reprobis auditoribus fit vespere, quia exhortatione sancta f qua boni ad vitam redeunt pravi deterius in culpa moriuntur. Unde bene per Paulum dicitur:

^a Longip., et conjunctas innotuit et manentes habuit.

^b Laud., et replevit.

^c Laud., produces . . . consurgere facies.

^d Laud., ad perspicendam . . . claritatem.

^e Idem Codex, mittit.

^f Vindoc., Elroic. et al. Norm., quam boni ad vitam audiunt.

exeunt. Mittuntur et vadunt cum ex abscondito speculationis intimæ in activæ vitæ latitudinem diffunduntur. Sed revertentes dicunt Deo, adsumus, quia post opera exteriora quæ peragunt semper ad sinum contemplationis recurrunt, ut illic ardoris sui flammam reficiant, et quasi ex tactu supernæ claritatis ignescant. Citius enim ^a inter ipsa licet bona exteriora opera frigerent, nisi intentione sollicita ad contemplationis ignem incessanter redirent. Unde bene per Salomonem dicitur: *Ad locum, de quo exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant* (Eccle. 1, 7). Ipsi quippe illic flumina qui hic fulgura sunt vocati. ^b Quia enim corda audientium rigant, flumina; quia vero accendunt, fulgura memorantur. De quibus **959** alias scriptum est: *Elevaverunt flumina, Domine; elevaverunt flumina voces suas* (Psal. xcii, 3). Et rursum: *Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ* (Psal. xcvi, 4). Ad locum ergo de quo exeunt flumina revertuntur, quia sancti viri etsi a conspectu creatoris sui, cujus claritatem mente conspiciere cōfiantur, foras propter nos ad activæ vitæ ministerium veniunt, incessanter tamen ad sanctum contemplationis studium recurrunt, et si in prædicatione sua exterius nostris auribus per corporalia verba se fundunt, mente tamen tacita ad considerandum semper ipsum fontem luminis revertuntur. De quibus et bene dicitur: *Ut iterum fluant*. Nisi enim ad contemplandum Deum sollicita semper mente recurrerent, nimirum ^d interna siccitas etiam exteriora prædicationis eorum verba siccaret. Sed dum videre Deum indesinenter sitiunt, quasi decursura foras flumina intus semper oriuntur, quatenus illic amando sumant unde ad nos prædicando defluant. Dicatur igitur recte: *Nunquid mittes fulgura, et ibunt, et revertentia dicent tibi, Adsumus?* Subaudis ut ego, qui prædicatores meos cum voluero post contemplationis gratiam ad activæ vitæ ministerium compono; quos tamen semper a bonis exterioribus ad internum eulmen contemplationis revoco, ut modo jussi ad exercenda opera exeant, modo revocati ad speculationis studium apud me familiariter vivant. Revertentes itaque dicunt Adsumus, quia quamvis per exteriora acta parum quod contemplationi decesse videantur, per ardorem tamen desiderii, quem in mente sua continue accendunt, obsequentes Deo suam præsentiam ostendunt. Adsumus namque dicere est præsentem se amando monstrare. Sequitur:

CAPUT III [Rec. III].

VERS. 36. — *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?*

9. *Prædicatoribus per gallum diem cantu prænuntiantem figuratis, data a Deo intelligentia. Galli hujus er lumbi succincti.* — Qui hoc loco alii galli nomine

^a Corb. Germ., Laud., Val. Cl., pler. Norm., in ipsa.

^b Sic Mss. omnes. At Editi: *quia enim..... rigant flumina dicuntur quia vero accendunt fulgura vocantur.*

^c Al., *vocem tuam*, ut leg. in Laud. et Val. Cl.

^d Mendose in Corb. Germ., et in omnibus Edit. quos consulimus legitur *interna cæcitas*. Corrupto

A designantur, nisi modo alio repetiti iidem prædicatores sancti, qui inter tenebras vitæ præsentis student venturam lucem prædicando, quasi cantando, nuntiare? Dicunt enim: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit* (Rom. xiii, 12). Qui vocibus suis ^a somnum nostri torporis excutiunt, clamantes: *Hora est jam nos de somno surgere* (Rom. xiii, 11). Et rursum: *Evigilate, justi, nolite peccare* (I Cor. xv, 34). [Vet. V.] De hoc gallo rursum scriptum est: *Tria sunt quæ bene gradiuntur, et quantum quod feliciter incedit: leo fortissimus bestiarum, ad nullius parebit occursum; gallus succinctus lumbos, et aries, nec est rex qui resistat ei* (Prov. xxx, 29). Ipse quippe hoc loco leo ponitur de quo scriptum est: *Vicit leo de tribu Juda* (Apoc. v, 5). Qui fortissimus bestiarum dicitur, quia in illo hoc quod infirmum est Dei, fortius est hominibus (I Cor. 1, 25). Qui ad nullius pavet occursum. Dicit enim: *Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam* (Joan. xiv, 30). Gallus succinctus lumbos, id est prædicatores sancti inter ^c hujus noctis tenebras verum mane nuntiantes. Qui succincti lumbos sunt, quia a membris suis luxuriæ fluxia restringunt. In lumbis quippe luxuria est. Unde et eisdem a Domino dicitur: *Sint lumbi vestri præcincti* (Luc. xii, 35). Et aries, nec est rex qui resistat ei. Quem alium hoc loco arietem accipimus nisi primum intra Ecclesiam ordinem sacerdotum? De quibus scriptum est: *Afferte Domino filios arietum* (Psal. xxviii, 1); qui per exempla sua gradientem **960** populum, quasi subsequentem ovium gregem C trahunt. Quibus spiritaliter recteque viventibus nullus rex sufficit omnino resistere, quia quilibet persecutor obviat, intentionem eorum non valet præpedire. Sciunt enim ad eum quem desiderant, et anxie currere, et moriendo pervenire. Ponitur ergo primus leo, secundus gallus, tertius aries. Apparuit enim Christus, deinde sancti prædicatores apostoli, et tunc demum spiritales patres Ecclesiarum præpositi, videlicet duces gregum, quia doctores sequentium populorum.

10. *Antichristus elevatus in sublime, stultus apparebit. In hac vita non omne quod bene, feliciter, nec omne quod feliciter, bene.* — Sed hæc adhuc melius affirmamus, si ejusdem loci etiam reliqua exponendo subjiciamus. Nam quia post hæc et Antichristus D apparebit, hoc illic quantum subdidit, dicens: *Et qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime. Si enim intellexisset, ori imposuisset manum* (Prov. xxx, 32). Ipse quippe in sublime elevabitur, cum Deum se esse mentietur. Sed elevatus in sublime stultus apparebit, quia in ipsa elevatione sua per adventum veri judicis deficiet. Quod si intellexisset, ori imposuisset manum; id est,

huic loco medelam attulimus ex Mss. Ebroic. et aliis Normani.

^a Vulgati, *somnum..... exciunt*. Omnes Mss. Anglic., Norm., Turon., Viudoc., Laud., Val. Cl., Corb., Germ., Longip., habent, *excutiunt*. Ita etiam vet. Edit. Paris., et Basileensis.

^c Turon., *hujus mundi*.

In labore quippe illam persecutionis anhelare non timor, sed crudelitas coegit. Sed quia plerumque vitia, colore virtutum tincta, tanto nequiora sunt, quanto et esse vitia minime cognoscuntur, eo in persecutione synagoga durior exstitit, quo religiosiorem se fieri fidelium mortibus aestimavit; et ideo quæ ageret discernere omnino non potuit, quia lumen sibi intelligentiæ per superbiam objectionem clausit. Unde et bene subditur :

VERS. 17. — *Privavit eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.*

41. *Intelligentiæ lumen per superbiam amisit.* Distinctum quippe est occultæ retributionis examen, et quia sciens humilitatem perdidit, etiam veritatis intelligentiam nesciens amisit. Valde autem minora sunt vulnera quæ in Redemptoris adventu fidelibus intulit, quam ea quibus sanctam Ecclesiam adhuc per adventum Antichristi ferire contendit. Ad illud namque se tempus præparat, ut vitam fidelium coaccervatis viribus premat. Unde et apte subditur :

CAPUT XXIII [Vel. XVII].

VERS. 18. — *Cum tempus fuerit, in altum alas erigit; deridet equitem et ascensorem ejus.*

42. *Synagoga prius contra Deum clam, postea pa'ani erecta.* — In altum struthio alas erigit, quando suo conditori Synagoga non ut antea formidando, sed aperte jam repugnando contradicit. In membra quippe diaboli transiens, et mendacii hominem Deum credens, contra fideles tanto in altum extollitur, quanto et Dei corpus se esse gloriatur. Quæ quia non solum humanitatem Domini, sed ipsam etiam divinitatem despiciit, non tantum equitem, sed ascensorem etiam equitis irridet. Nam custodita unitate personæ valet intelligi, quia Verbum Dei tunc equitem ascendit, quando animatam carnem sibi intra uterum Virginis condidit. Tunc equitem ascendit, quando humanam animam propriæ carni præsentem, divino cultui semetipsum creando subjugavit. Carnem quippe divinitas anima mediante suscepit, et per hoc totum simul equitem tenuit, quia in semetipso non solum illam quæ regebatur, sed hanc etiam quæ regebat astrinxit. Judæa igitur, per adventum superbientis Antichristi laqueo seductionis capta, quia Redemptorem nostrum humilem fuisse inter homines despiciit, **1015** deridet equitem, quia vero ejus in omnibus divinitati contradicit, deridet nihilominus et ascensorem. Sed Redemptor noster unus idemque et eques, et equitis est ascensor; et cum in mundum venit, fortis contra mundum prædicatores exhibuit; et cum in mundi termino Antichristi fallaciam tolerat, virtutem pro se certantibus subministrat; ut cum antiquus hostis in illa sua citius finienda libertate laxatur, fideles nostri tanto majores vires accipiant, quanto contra adversarium solutem pugnant. Unde hic cum struthio alas elevare, ascensorem et equitem deridere describitur, illico fortium prædicatorum memoria subrogatur, et dicitur :

CAPUT XXIV [Vel. XVIII].

VERS. 19. — *Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?*

43. *Equi nomine multa in Scriptura sacra significantur: lubrici; dignitas temporalis; præsens sæculum, cujus extrema premit coluber Antichristus. Præparatio rectæ intentionis; sancti prædicatores.* — In Scriptura sacra equi nomine aliquando lubrica vita pravorum, aliquando dignitas temporalis, aliquando hoc ipsum præsens sæculum, aliquando præparatio rectæ intentionis, aliquando sanctus prædicator exprimitur.

Equi enim nomine lubrica pravorum vita signatur, sicut scriptum est: *Nolite fieri sicut equus et mulus (Psal. cxi, 9).* Et sicut per prophetam alium dicitur: *Equi amatores, et emissarii facti sunt, unusquisque ad Buxorem proximi sui hinniebat (Jerem. v, 8).*

Equi nomine dignitas temporalis accipitur, Salomone attestante, qui ait: *Vidi servos in equis, et principes ambulantes quasi servos super terram (Eccl. x, 7).* Omnis quippe qui peccat servus est peccati, et servi in equis sunt cum peccatores præsentis vite dignitatibus cesserunt. Principes vero quasi servi ambulat, cum multis dignitate virtutum plenus nullus honor erigit, sed summa hic adversitas velut indignos deorsum premit. Illic rursum dicitur: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos (Psal. lxxv, 7);* id est, in morte animæ mentis oculos a veritatis luce clausurunt, qui in præsentis vite honore confisi sunt.

Equi nomine hoc ipsum præsens sæculum designatur, sicut Jacob voce dicitur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas ejus, ut cadat ascensor ejus retro (Genes. xlix, 17).* Quo in testimonio quid equus significet melius ostendimus, si et ea quæ circumstant paulo subtilius exponamus. Nonnulli enim de tribu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quod hoc loco Dan et coluber asseritur et mordens. Unde et non immerito dum Israeliticus populus terras in castrorum partitione susciperet, primus Dan ad Aquilonem castrametatus est (Num. ii, 25); illum scilicet signans, qui in corde suo dixerat: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis; ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isai. xiv, 13).* De quo et per prophetam dicitur: *A Dan auditus est fremitus equorum ejus (Jerem. viii, 16).* Qui non solum coluber, sed etiam cerastes vocatur. **1016** *Képa* enim Græce cornua Latine dicuntur, serpentesque hic cornutus esse perhibetur, per quem digne Antichristi adventus asseritur, quia contra fidelium vitam cum morsu pestiferæ prædicationis armatur etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorē esse quam viam? Fit ergo Dan coluber in via, quia in præsentis vite latitudine eos ambulare provocat, quibus quasi parcendo blanditur; **1016** sed in via mordet, quia eos quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno consumit. Fit cerastes in semita, quia quos fideles reperit, et sese ad præcepti cœlestis angusta itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore po-

in imis secum respicit voluntarie jacere. Fenum A ergo comedere sicut bos appetit, quia suggestionis suæ dente conterere mundam vitam spiritualium quærit.

19. *Multi videntur electi, et non sunt.* — Sed quærendum video quomodo Behemoth iste, fenum sicut bos comedens, vitam spiritualium consumere dicitur, a cum, sicut supra dictum est, feni nomine vita carnalium designatur. Esca quoque ejus electa jam non erit, si fenum comedens carnalem rapit. Sed ad hæc citius occurrit, quia nonnulli hominum et apud Deum fenum sunt, et apud homines sanctitatis nomine censentur, cum et ante humanos oculos aliud ostendit vita, et ante divina judicia aliud intendit conscientia. Ii itaque apud humana judicia electi sunt, sed apud subtile Domini examen fenum. An ante divinos oculos Saul fenum non erat, de quo Samuel propheta populo dicebat: *Certe videtis quem elegit Dominus (I Reg. x, 24)*; et de quo paulo superius dicitur: *Electus et bonus?* Quem enim peccans populus meruit, et apud Deum reprobis exstitit, et tamen causarum ordine electus et bonus fuit. [Vet. XI.] Quia multi fenum, sunt, et electos se ex humana æstimatione suspicantur, bene per Salomonem dicitur: *Vidi impios sepultos, qui etiam dum adhuc viverent, in loco sancto erant, et laudabantur in civitate quasi justorum operum (Eccle. viii, 10)*. Quia multi fenum sunt, sed tamen sanctitatis favore vallantur, bene quidam sapiens indicat, dicens: *Transi, hospes, et orna mensam (Eccli. xix, 35)*. Transeundo namque hospes ornare mensam dicitur, quia si ad altare Dei quis positus, per bona opera gloriam propriam quærit, et de ostentatione sanctitatis ejus laus altaris extenditur, et ipse tamen apud Deum in numero civium non habetur. Aliis ejus opinio proficit, et tamen a Deo extraneus ipse pertransit. Mensam itaque transeundo decoravit, quia stare ad sacra noluit qui per omne quod agere studuit ad humanas laudes mente decurrit. Quia ergo nonnulli mundam quidem vitam per studium ducunt, sed ex illa intus placere non appetunt, recte et esca ejus electa dicitur, et tamen fenum sicut bos comedere Behemoth iste perhibetur. Quasi enim ante os Behemoth istius mundum fenum in terra atque in infimis jacet, cum et vita quasi innocens per mandatorum custodiam agitur, et tamen inter actionem quæ bona ostenditur cor ad appetenda sublimia non elevatur. Quid itaque utilitatis agit qui in se munditiam vitæ custodit, si per intentionem infimam in ore Behemoth hujus inveniendum se in terra derelinquit? Quia igitur omnipotens Deus quid hostis noster agat insinuat, nunc quomodo prævaleat innotescat, ut calliditatis ejus nequitia quo apertius cognoscitur, eo facilius 1058 superetur. Sequitur:

CAPUT XIV [Rec. XI].

VERS. 11. — *Fortitudo ejus in lumbis ejus, et virtus illius in umbilico ventris ejus.*

20. *Diabolus per luxuriam utrique hominum sexui plerumque dominatur.* — Seminarium coitus viris in lumbis esse, inesse autem feminis in umbilico perhibetur. Hinc est enim quod Veritas discipulis dicit: *Sint lumbi vestri præcincti (Luc. xii, 35)*. Hinc Petrus, cum luxuriam a corde restringeret, admonet, dicens: *Succincti lumbos mentis vestræ (I Pet. i, 13)*. Hinc Paulus cum per Abraham sacrificium Melchisedech tempore Levi sacerdotium diceret decimatum, ubi tunc in Abraham corpore Levi lateret ostendens, ait: *Adhuc enim in lumbis patris erat (Hebr. vii, 10)*. Quia vero seminarium luxuriæ feminis in umbilico continetur propheta testatur, qui, sub specie feminæ prostitutæ, Judææ petulantiam increpans, ait: *In die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus (Ezech. xvi, 4)*. In die quippe ortus umbilicum præcidere est conversionis tempore carnis luxuriam resecare. Quia enim difficile est male inchoata corrigere, et semel formata deformiter in melius reformare, de ortu suo Judæa reprehenditur, quæ dum in Deo nata est, impræcisus umbilicum retinuit, quia fluxa luxuriæ non abscidit. Quia igitur potestate diaboli utriusque generis sexus valde ex luxuriæ infirmitate subternitur, et fortitudo ejus in lumbis contra masculos, et virtus illius contra feminas in umbilico perhibetur.

[Vet. XII.] 21. *Spiritus superbiam sequi solet carnis corruptio.* — Sed cur cum Behemoth istum fenum comedere intulit, prima deceptionis ejus argumenta luxuriæ damna subjunxit, nisi quod liquido omnibus patet quia postquam semel hominis spiritum a superbia cepit, mox se ad corruptionem carnis extendit? Quod in ipsis quoque hominibus primis agnoscimus, qui, dum post perpetratam superbiam pudenda membra contegunt, patenter indicant quia postquam apud semetipsos intus arripere alta conati sunt, mox in carnis foris erubescenda pertulerunt (Genes. iii, 7). Behemoth itaque iste insatiabiliter sæviens, et devorare totum simul hominem quærens, modo in superbiam mentem erigit, modo carnem luxuriæ voluptate corrumpit. Bene autem nequaquam fortitudo ejus in lumbis vel umbilico eorum dicitur qui prosternuntur, sed, *fortitudo ejus in lumbis ejus, et virtus illius in umbilico ventris ejus*. Ac si aperte diceretur: Fortitudo ejus in lumbis suis, et virtus illius in umbilico ventris sui, quia nimirum ejus proprie corpus sunt, qui, suggestionum turpium blandimentis decepti, ei per luxuriæ fluxa succumbunt. Sequitur:

CAPUT XV [Rec. XII].

VERS. 12. — *Stringit caudam suam quasi cedrum.*

22. *Diabolus divina potestate ligatus, olim solvetur,*

^a Pratel., Val. Cl., Vindoc. et Corb. Germ., si sicut.

^b Gemet., Val. Cl. et Corb. Germ., ostenditur.

^c Laud. et Val. Cl., sacrificium.

^d Deest superbia in Laud., duob. Germ., Ebroic. aliisque Norman., et sic ad Behemoth refertur quod hic dicitur de superbia. Ebroic. aliique Norm., pro ad corruptionem, habent ad obrutionem.

et per Antichristum multa signa fiet. — Multa in his ^a suppetunt, quæ instruendis moribus proferantur; sed prius Behemoth istius violentia discutimus, ut post subtilius astuta detegamus. In Scriptura sacra cedri nomine aliquando alta excellentia gloriæ cœlestis exprimitur, aliquando autem pravorum rigida elatio designatur. Cedri nomine cœlestis gloriæ celsitudo exprimitur, sicut Psalmista testatur: *Iustus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur* (Psal. xc1, 13). Cedri rursus nomine superba pravorum potentia designatur, sicut per eundem Prophetam dicitur: *Vox Domini confringentis cedros* (Psal. xxviii, 5). Quid autem cauda Behemoth istius, nisi illa antiqui hostis extremitas dicitur; cum nimirum vas proprium illum perditum hominem **1059** ingreditur, qui specialiter Antichristus nuncupatur? Qui quoniam modo honoribus sæculi, in modo signis et prodigiis fictæ sanctitatis in tumorem potentiæ elevari permittitur, recte voce Dominica cauda illius cedro comparatur. Sicut enim cedrus arista cætera in altum crescendo deserit, ita tunc Antichristus mundi gloriam temporaliter obtinens, mensuras hominum et honoris culmine, et signorum potestate transcendet. Spiritus quippe in illo est qui, in sublimibus conditus, potentiam naturæ suæ non perdidit vel dejectus. Cujus idcirco virtus nunc minime ostenditur, quia dispensatione ^b divinæ fortitudinis ligatur. Unde per Joannem dicitur: *Vidi angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua; et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et Satanas, et ligavit eum per annos mille, et misit eum in abyssum, et clausit et signavit super eum* (Apoc. xx, 1, 2, 3). Ligatus quippe ^c missus in abyssum perhibetur, quia reclusus in pravorum cordibus, potentia divinæ dispensationis astringitur, ne in quantum nocere valet effrenetur, ut quamvis per eos occulte sæviat, ad violentas tamen rapinas ^d superbiæ non erumpat. Sed illic quomodo in mundi fine sit solvendus intimatur, cum dicitur: *Et postquam consummati fuerint mille anni, solvetur satan de carcere suo, et exibit, et seducet gentes* (Ibid., 7). Millenarius namque numero universum pro perfectione sua hoc quantumlibet sit Ecclesiæ sanctæ tempus exprimitur. Quo peracto, antiquus hostis suis viribus traditus, paucos quidem in tempore, sed in multa contra nos virtute, laxatur.

23. Sæviet, sed ad breve tempus. — Quem quamvis sævilia ad crudelitatem dilatet, superna tamen misericordia dierum brevitate coangustat. Hinc enim Veritas per semetipsam dicit: *Erit tunc tribulatio*

^a In Val. Cl. additur *suppetunt de insidiis Antichristi, quæ, etc.*

^b Editi, *divinæ potentiæ*, quod minime mutassemus nisi omnes Mss. nostri cogerissent.

^c Omititur *missus*, in Laud. et Val. Cl.

^d Male in pler. Editis, *superbia non erumpet*, neque enim hic de superbiæ vitio, sed de diabolo agitur. Correctioni præluxerunt Mss. duo Germ., Norm., Laud., Val. Cl. et vet. Edit. Paris. ac Basil.

^e Gemet. et Corb. Germ., et exiet.

magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet (Matth. xxiv, 21). Hinc rursum ait: *Nisi brevitati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro* (Ibid., 22). Quia enim et superbos nos et infirmos Dominus conspiciat, dies quos singulariter malos intulit misericorditer breviter dicit, profecto et ut superbiam terreat de adversitate temporis, et infirmitatem refoveat de brevitate ^e dierum.

[Vet. XIII.] **24.** *Ex signis quæ faciet plus metuentis, quam ex pœnis quas martyribus intulit.* — Sed considerandum valde est, cum Behemoth iste caudam suam sicut cedram sublevar, in quo tunc atrocior quam nunc se exierit surgat. Quæ enim pœnarum genera ^f novinus, quæ non jam vires martyrum exercuisse gaudemus? Alios namque improvise ictu immersus jugulo gladius stravit, alios crucis patibulum affixit, in quo et mors provocata repellitur, et repulsa provocatur. Alios hirsutis serra dentibus attrivit, alios armata ferro insulcans ungula ^g carpsit, alios belluina rabies morsibus detruendo comminuit, alios ab intimis viscerum per cutem pressa vis verberum rupit, alios effossa terra viventes operuit, ^h alios in altum demersos in mortem præcipitium fregit, alios in se projectos aqua replendo absorbuit, alios edax flamma usque ad cineres depasta consumpsit. Cum igitur Behemoth iste caudam suam in fine mundi nequius dilatat, quid est quod in his tormentis **1060** tunc atrocius crescat, nisi hoc quod in Evangelio Veritas per semetipsam dicit: *Surgent pseudocristi et pseudoprophetae, et dabunt signa magna et prodigia; ita ut in errorem mittantur, si fieri potest, etiam electi* (Matth. xxiv, 24). Nunc enim fideles nostri mira faciunt, cum perversa patiuntur; tunc autem Behemoth hujus satellites, etiam cum perversa inferunt, mira facturi sunt. Pensamus ergo quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr et corpus tormentis subjicit, et tamen ante ejus oculos torior miracula facit. Cujus tunc virtus non ab ipso cogitationum fundo quaiatur, quando is qui flagris cruciat signis coruscat? Dicatur igitur recte: *Stringit caudam suam quasi cedrum*, quia nimirum et altus tunc erit veneratione prodigii, et durus crudelitate tormenti

[Vet. XIV.] **25.** *Antichristus alios mentis virtutibus decipiet, alios vi superavit.* — Non enim sola tunc potestate erigitur, sed etiam signorum ostensione fulcitur. Unde et per David dicitur: *Insidiatur in occulto, quasi leo in cubili suo* (Psal. ix, 30, vel Psal. x, 9). Ad apertam namque potentiam suffecisset ut leo esset, etiamsi insidians non fuisset; rursumque ad occultas versutias suffecisset, ut insidians sub-

^f Gemet. et Corb. Germ., *nunquam fuit.*

^g Deest *dierum* in duob. Germ., Pratel. et Utic.

^h Editi etiam antiquiores cum Germ. Ms., *non novinus.* Negationem quæ sensum tollebat expunximus, suadentibus Mss. Anglic., Norm., Laud., Val. Cl., Corb. Germ. et aliis.

ⁱ Ebroic. aliique Norm., Turon., Laud., Val. Cl. et Corb. Germ., *sparsit.*

^j Corb. German., Pratel. et nonnulli, *alios altum... præcipitium fregit.*

riperet, etiam si leo non esset. Sed quia hic antiquus hostis in cunctis suis viribus effrenatur, sævire per utraque permittitur, ut contra electos in certamine et fraude et virtute laxetur, virtute per potentiam, fraude per signa. Recte ergo et leo et insidians dicitur: insidians per miraculorum speciem, leo per fortitudinem sæcularem. Ut enim eos qui aperte iniqui sunt pertrahat, sæcularem potentiam ostentat; ut vero justos etiam fallat, signis sanctitatem simulat. Illis enim suadet elationem magnitudinis, istos decipit ostensione sanctitatis. De hac cauda Behemoth istius sub draconis specie per Joannem dicitur: *Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli, et misit eas in terram* (Apoc. xii, 4). Cælum namque est Ecclesia quæ in hac nocte vitæ præsentis, dum in se innumeras sanctorum virtutes continet, radiantibus desuper sideribus fulget. Sed draconis cauda in terram stellis dejicit, quia illa Satanz extremitas, per audaciam assumpti hominis erecta, quosdam quos velut electos Dei in Ecclesia invenit obtinendo reprobus ostendit. Stellas itaque de cælo in terram cadere est relicta nonnullis spe cælestium, illo duce, ad ambitum gloriæ sæcularis inhiare.

26. *Per Antiochum præsignatus est.* — Hinc Daniel sub Antiochi specie contra hanc draconis caudam loquitur, dicens: *Dejecit de fortitudine, et de stellis, et conculcavit eas, et usque ad principem fortitudinis magnificatus est, et ab eo abstulit jube sacrificium, et dejecit locum sanctificationis ejus. Robur autem datum est ei contra jube sacrificium, propter peccata; et prosternetur veritas in terra, et faciet, et prosperabitur* (Dan. viii, 10-12). De fortitudine quippe et de stellis dejecit, cum nonnullos et luce justitiæ resplendentes, et virtute operis robustos frangit. Qui usque ad principem fortitudinis magnificatur, quia contra ipsum auctorem virtutis extollitur. Jube sacrificium tollit, quia studium conversationis Ecclesiæ in eis quos ceperit interrumpit. Robur vero ei propter peccata contra jube sacrificium datur, quia nisi pereun-
tium merita **1061** exigent, eos^b qui recte credebantur, obtinere adversarius nequaquam posset. Veritas in terra prosternitur, quia fides tunc rerum cælestium ad desiderium vitæ temporalis inclinatur. Et faciet, et prosperabitur, quia tunc non solum in reproborum mentibus, sed etiam in electorum corporibus crudelitate inestimabili, sine qualibet objectione grassabitur. Hinc rursum per Daniele dicitur: *Consurget rex impudens facie, et intelligens propositiones, et roborabitur fortitudo ejus, sed non in suis viribus* (Dan. viii, 23). Illius namque hominis fortitudo non suis viribus roboratur, quia Satanz virtute in gloriam perditionis attollitur. Hinc rursum ait: *Interficiet robustos et populum sanctorum secundum voluntatem suam, et dirigetur dolus in manu ejus* (Ibid., 24, 25). Robustos namque interficit, cum eos

^a Laud., quia studium conversionis, studium Ecclesiæ.

^b Vindoc., qui recte credebant.

^c Additur in Gemet., Laud., Val., Cl., duob. Germ., et destruet illustratione adventus sui.

A qui mente invicti sunt corporaliter vincit. Vel certe robustos et populum sanctorum secundum voluntatem suam interficit, cum eos qui robusti ac sancti credebantur ad nutum suæ voluntatis trahit. In cujus manu dolus dirigitur, quia in illo fraus per opus adjuvatur. Quod enim fallendo dicit, hoc mira faciendo asserit; nam quidquid mendax lingua simulat, hoc quasi verum esse manus operis ostentat.

27. *Daniel et Paulus de Antichristo eadem docent* — Hinc rursum dicit: *Contra principem principum consurget, et sine manu conteretur* (Ibid., 25). Hinc Paulus ait: *Ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus* (II Thess. ii, 4). Hinc rursum ait: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui.* Quod enim per D Daniele dictum est: *Contra Principem principum consurget* (Dan. viii, 25), hoc per Paulum dicitur: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Et quod per Daniele subjungitur: *Sine manu conteretur* (Ibid., 25), hoc per Paulum exprimitur: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui* (II Thess. ii, 8). Sine manu quippe conteretur, quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per adventum judicis solo oris spiritu æterna morte ferietur. De hujus Behemoth elatione item per Paulum dicitur: *Qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* (Ibid., 4). De quo Daniel cum quartam bestiam diceret decem cornibus fultam, protinus adjunxit: *Considerabam cornua, et ecce cornu aliud parvulum oritur est de medio eorum, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus; et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, et os loquens ingentia* (Dan. vii, 8). Undecimum quippe hujus bestię cornu esse describitur, quia regni ejus potentia iniquitate roboratur. [Vet. XV.] Omne enim peccatum undenarium est, quia dum perversa agit, præcepta decalogi transit. Et quia in cilicio peccatum plangitur, hinc est quod in tabernaculo vela cilicina undecim sunt (Exod. xxvi, 7). Hinc per undecimum Psalmum dicitur: *Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus* (Psal. xi, 1). Hinc in undenario numero^a remanere Apostolos Petrus metuens, Matthiam duodecimum, sorte missa, requisivit (Act. i, 26). Nisi enim signari culpam per undenarium cerneret, impleri apostolorum numerum tam festine duodenario non curaret. Quia ergo per undenarium transgressio exprimitur, hujus bestię cornu undecimo ipse auctor transgressionis indicatur. Quod videlicet parvulum oritur, quia **1062** purus homo generatur: sed immaniter crescit, quia usque ad conjunctam sibi vim angelicæ fortitudinis proficit. Quod tria cornua quæ ei ante faciem sunt evellit, quia ditioni suæ regna totidem quæ sibi vicina sunt subigit. Cujus oculi sunt ut oculi hominis, sed os ingentia loquitur, quia in illo humanæ quidem formæ

^a Duo Germ., Laud., Prætel. et nonnulli, præcepti decalogum.

^b Gussanv., mendo fortasse typographico, remanere apostolus Petrus metuens.

cernitur, sed verbis suis ultra homines elevatur. Quod ergo per Paulum dicitur: *Extollens se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, hoc Daniel propheta testatur, dicens: *Os loquens ingentia* (II Thess. II, 4). Quod vero illum vel Daniel ingentia loqui, vel Paulus perhibet supra cultum Deitatis extolli, hoc est quod apud beatum Job divino eloquio cedro comparatur. More enim cedri ab altitudine, dum in omni fastu fallacis, et virtutis robore et culminis elatione prosperatur. Bene autem attingere caudam dicitur, quia tota ejus virtus in uno illo damnato homine congesta densatur, ut tanto per illum fortia ac mira faciat, quanto illum collectis suis viribus instigat. Sed quia quale sit iniquorum caput audivimus, nunc huic capiti quæ membra adhæreant agnoscamus. Sequitur:

CAPUT XVI [Rec. XIII].

VERS. 12. — *Nervi testiculorum ejus perplexi sunt.*

28. *Prædicatorum diaboli argumenta perplexa. Antichristi testes multi jam sunt.* — Tot iste Behemoth testes habet quot iniquitatis suæ prædicatores possidet. An ejus testes non sunt, qui pravis persuasionibus corda hominum, virulenta erroris sui semina fundendo, corrumpunt? Aptè autem dicitur quod testiculorum ejus nervi perplexi sunt, quia videlicet prædicatorum illius argumenta dolosis assertionibus nudantur, ut recta esse simulent quæ perversa suadent, ut allegationum implicatio, quasi nervorum perplexitas, etsi videri possit, solvi non possit. Nervos ejus testiculi perplexos habent, quia acumina prædicatorum illius sub argumentis duplicibus latent. Plerumque autem cum verbis corda inficiunt, in opere innocentiam ostendunt. Neque enim ad se bonos persuasionem sua traherent, si se et in actionibus perversos exhiberent. Sed quia testes sunt hujus belluæ, et perplexis nervis illigantur, et rectos se ostendant ut lateant, et perversa prædicant ut corrumpant, ipsum nimirum suum caput imitantes, qui quasi leo in insidiis et sævit per potentiam terreni culminis, et blanditur per speciem sanctitatis. Sed hæc bellua utinam tunc solum talia ageret, et nunc quoque ad corrumpenda fidelium viscera hos luxuriæ testiculos non haberet! Neque enim malum sola locutione oris infunditur, sed pejus et a pluribus operis exemplo propinatur. Quam multi enim Antichristum non viderunt, sed tamen testiculi ejus sunt, quia corda innocentium actionis suæ exemplo corrumpunt. Quisquis namque in superbia extollitur, quisquis avaritiæ desideriis cruciatur, quisquis luxuriæ voluptatibus solvitur, quisquis injustæ atque immoderate iræ flagris igitur, quid aliud quam Antichristi testis est? Qui dum se libenter ejus usibus implicat, exemplo suo aliis erroris fetus mini-

strat. Iste prava agit, ille prava agentibus adheret, et non solum non obviat, sed etiam favet. Quid ergo aliud quam Antichristi testis est, qui perditam auctoritatem promissæ Deo fidei, et testimonium præstat errori? Quos tamen si quis redarguat, mox se 1063 sub quodam velamine defensionis occultant, quia videlicet eorum nervi perplexi sunt et male implicati, corruptione solvi nequaquam possunt. Sequitur:

CAPUT XVII [Vel. XVI, Rec. XIV].

VERS. 15. — *Ossa ejus velut fistulæ æris.*

29. *Qui sint Antichristi ossa.* — In corpore ossa sunt quæ continent membra, et quæ continentur. Habet ergo carnes hæc bellua, habet et ossa, quia et iniqui sunt alii, qui tamen ab aliis in errore retinentur, et nequiores alii, qui in errore et alios retinent. Quid itaque aliud ossa Antichristi quam quoslibet in ejus corpore valentiores accipimus? in quorum corde iniquitas dum vehementer induruit, per eos tota ejus corporis compago subsistit. Multi namque in hoc mundo divites videntur, qui dum rebus opibusque subnixi sunt, quasi ex fortitudine solidantur; sed largiendo hæc ipsa quibus fulti sunt, ad suum alios errorem trahunt. Modo nonnullos ut pravi fiant donis illiciant, modo nonnullos ut pravi permaneant muneribus astringunt. Quid itaque hi nisi Antichristi ossa sunt, qui dum malos continendo multiplicant, in ejus corpore carnes portant? Hi nonnunquam in decipiendis auditoribus exhibent linguæ dulcedinem, quia et spinæ proferunt flores; et apparet quidem in eis quod oleat, sed latet quod pungat. Amarum dulcia, noxiis blanda permiscet, et potestate quidem admirandi videri appetunt, sed fallendi arte per remissa colloquia quasi humiliter substernuntur, et per sermonem de se insinuant quod per exhibitionem negant.

30. *Cur fistulis æris comparantur.* — Unde et recte ossa Behemoth istius æris fistulis comparantur, quia nimirum, niore metalli insensibilis, sonum bene loquendi habent, sed sensum bene vivendi non habent. Hoc namque quasi humiliter loquendo asserunt, quod elate vivendo contemnunt. Unde bene per Paulum dicitur: *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens* (I Cor. XIII, 1). Bona quippe loquens, sed per amorem eadem bona non sequens, et velut æs aut cymbalum sonitum reddit, quia ipse non sentit verba quæ ipse facit. [Vel. XVII.] Sunt vero nonnulli in hujus belluæ corpore non honoris clabri, non divitiis fulti, non virtutum specie decorati, non scientia calliditatis periti, sed tamen videri quales non sunt ambiunt, et idcirco contra bonorum vitam nequiores fiunt, de quibus et sequitur:

Pratell., Val. Cl., illarso sensu.

* Abest in a mss. Gemet. aliisque Norm., Land., Val. Cl.

f Val. Cl., arte præmissa, colloquia, etc.

g In Gemet., ante correctionem, velut æs sonans cymbalum sonitum reddit.

* Turon., nos luxuriæ.

b Pratell., erroris fœdus, addita tamen ana varia lect. fetus.

c Val. Cl., testimonium parat. Editi vero, perhibet, quod in nullo ms. Cod. reperimus.

d Omittitur c conjunctio et in duob. Germ., Gemet.,

CAPUT XVIII [Rec. XV]

IBID. — *Cartilago illius, quasi laminæ ferreæ.*

31. *Qui in Antichristi corpore debiliores sunt, ad perpetranda mala nequiores existunt.* — Cartilago namque ossis quidem speciem habet, sed ossis fortitudinem non habet. Quid est ergo quod cartilago ejus laminis ferreis comparatur, nisi quod hi qui in illo debiliores sunt, ad perpetranda mala nequiores existunt? Ferro quippe cætera metalla conciduntur, et cartilago ejus ferro similis dicitur, quia hi qui in ejus corpore ad ostensionem virtutum non sufficiunt contra necem fidelium acrius accenduntur. Quia enim cum eo se facere signa et prodigia non posse considerant, fideles se illi per crudelitatem probant; et pro eo quod innocentium corda corrumpere persuadendo non possunt, multiplicius cæteris bonorum corpora se extinguere gloriantur. Bene ergo dicitur: **1064** *Cartilago ejus ut laminæ ferreæ*, quia in ejus corpore quod infirmius quisque crediderit, hoc est quod nequius incidit. Qui recte non ferro tantummodo, sed laminis ferreis comparantur, quia dum se circumquaque in crudelitate dilatare ambiunt, quasi in ferri se laminas extendunt.

[Rec. XVI.] 32. Libet acriori inquisitionis manu hæc eadem verba conditoris, quæ jam videntur discussa, distinguere, atque uberiores intelligentiæ fructus instruendis moribus apportare. Nam quia antiquus hostis quid per assumptum hominem contra homines agat audivimus, superest ut nunc quid in hominibus etiam per semetipsum sine homine molitur exploremus. Ecce enim dicitur:

CAPUT XIX.

VERS. 12. — *Stringit caudam suam quasi cedrum.*

33. *Prima diaboli suggestio tenera est et facile conteritur. Sed postea robur ejus fit intolerabile. Peccatum tribus modis admittitur.* — Prima quidem serpentis suggestio mollis ac tenera est, et facile virtutis pede conterenda, sed si hæc invalescere negligenter admittitur, eique ad cor aditus licenter præbetur, tanta se virtute exaggerat, ut captam mentem deprimens, usque ad intolerabile robur excrescat. Caudam itaque quasi cedrum stringere dicitur, quia semel ejus in corde recepta tentatio, in cunctis quæ subsequenter intulerit velut ex jure dominatur. Hujus ergo Behemoth caput herba est, cauda cedrus, quia ex prima quidem suggestionem blandiens subternitur, sed per usum vehementer invalescens, succrescente tentationis fine, roboratur. Superabile namque est omne quod initio suggerit, sed inde sequitur, quod vinci vix possit. Prius enim quasi consulens blanda ad animum loquitur; sed cum semel dentem delectationis infixit, violenta post consuetudine pene insolubiliter innodatur. Unde et bene stringere caudam dicitur. Dente enim vulnerat,

* Ed., eo nequius incidit. Expressimus Mss. lectionem, sc. Ebroic. aliorumque Norm., Turon., Vindoc., Germ., Laud., Val. Cl. et Corb. Germ., in quo legitur *infirmus quisque, pro infirmius.*

^b Germ., Vindoc., Ebroic. alique Norm., *distringere.*

A cauda ligat, quia suggestionem prima percutit, sed percussam mentem, ne evadere valeat, invalescente fine tentationis, astringit. Quia enim peccatum tribus modis admittitur, cum videlicet serpentis suggestionem, carnis delectationem, spiritus consensione perpetratur, Behemoth iste, prius illicita suggerens, linguam exierit; post, ad delectationem pertrahens, dentem figit; ad extremum vero, per consensionem possidens, caudam stringit. Hinc est enim quod nonnulli peccata longo usu perpetrata in semetipsis ipsi reprehendunt, atque hæc ex judicio fugiunt, sed vitare opere nec decertantes possunt, quia dum Behemoth istius caput non conterunt, plerumque cauda et nolentes ligantur. Quæ contra eos cedri more induruit, quia a blanda voluptate exordii usque ad violentiam retentionis excrevit. Dicatur ergo: *Stringit caudam suam quasi cedrum*, ut tanto quisque debeat initia tentationis fugere, quanto finem ejus intelligit citius solvi non posse.

[Vet. XVIII.] 34. *Diabolus cum ultæ finis imminet, tunc graviores tentationes suggerit.* — Sciendum quoque est quod plerumque eis quos ceperit tunc graviores culpas ingerit, cum præsentis vitæ terminum illos propinquare cognoscit; et quo se consummaturum tentationem considerat, eo eis iniquitatum pondera graviora coacervat. Behemoth igitur caudam suam quasi cedrum stringit, quia quos per prava initia ceperit, ad finem deteriores reddit, ut tentamenta ejus quo citius cessatura sunt, eo valentius compleantur. Quia enim suis pœnis eorum satagit æquare supplicium, **1065** in eis ardentius ante mortem nititur omne exaggerare peccatum. Plerumque vero Behemoth iste jam cor male subditum possidet, sed tamen divina illum gratia repellit, et manus misericordiæ ejicit, quem ad se captiva voluntas introduxit. Cumque a corde expellitur, acriores infingere iniquitatum stimulos conatur, ut eos tentationum fluctus mens ab illo impugnata sentiat, quos etiam possessa nesciebat. Quod bene in Evangelio exprimitur, cum exire ab homine immundus spiritus Domino jubente narratur. Nam cum dæmoniacus puer fuisset oblatus, scriptum est: *Comminatus est Jesus spiritui immundo, dicens: Surde et mute spiritus, ego tibi præcipio, exi ab eo, et amplius ne introeas in eum.* Et exclamans, et multum discerpens eum,

C *exivit ab eo (Marc. ix, 24).* Ecce eum non discerpserat cum tenebat, exiens discerpserat, quia nimirum tunc pejor cogitationes mentis dilaniat, cum jam egressi divini virtute compulsus appropinquat. Et quem mutus possederat, cum clamoribus deserebat, quia plerumque cum possidet, minora tentamenta irrogat; cum vero de corde pellitur, acriori infestatione perturbat. Bene itaque dicitur: *Stringit caudam suam quasi cedrum*, quia et cor possidens

* Pratel. et duo Germ., *quippe.*

^d Duo Germ., *cum jam egressus sui.* Editi, *cum jam termino egressus sui divina.* Secuti sumus Mss. Turon., Vindoc., Laud., Ebroic. aliosque Norm.

^e Laud., Corb. Germ. ac Val. Cl., *corpus possidens.*

than istius errorum magistri signantur, quorum dum prædicatio perversa recipitur, miseris auditoribus via perditionis aperitur. Sed portæ istæ ante oculos hominum plerumque ad introducendum quidem apertæ sunt, sed tamen ad deprehendendum clausæ, quia recta in specie exhibent, sed opere prava persuadent. Ad deprehendendum ergo clausæ sunt, quia ne intrinsecus cognosci valeant, exteriori simulatione muniuntur. Quas tamen mira potentia Dominus aperit, quia electis suis hypocritarum mentes comprehensibiles facit. *Portas ergo vultus ejus quis a aperiet?* Subaudis nisi ego, qui electis meis magistros errorum sub specie sanctitatis absconditos **1104** perspicua cognitione manifesto. Et quia Antichristus veniens ipsas etiam summās hujus sæculi potestates obtinebit, qui duplici errore sæviens conatur ad se corda hominum et missis prædicatoribus trahere, et commotis potestatibus inclinare, bene de Leviathan isto Dominus subdidit, dicens :

CAPUT XXVII [Vet. XXIX].

IBID. — *Per gyrum dentium ejus formido.*

47. Dentes Leviathan iidem falsi doctores. — Mutato namque nomine, hos ejus dentes insinuare aliter voluit, quos superius portas vocavit. Perversi enim prædicatorum portæ ejus sunt, quia ingressum perditionis aperiunt. Dentes ejus sunt, quia eos quos ^b in errore capiunt, a veritatis soliditate confringunt. Sicut enim sanctæ Ecclesiæ dentes accipimus eos qui prædicationibus suis peccantium duritiā conterunt, unde ei per Salomonem dicitur : *Dentes tui c sicut greges detonsarum ascendunt de lavacro* (Cant. iv, 2); qui non immerito detonsis ac lotis ovibus comparantur, quia innocuam vitam sumentes, in lavacro baptismatis conversationis pristinae vellera vetusta posuerunt; ita etiam dentibus Leviathan istius errorum magistri figurantur, quia reproborum vitam mordendo dilaniant, et eos a veritatis integritate subductos ^d in sacrificio falsitatis mactant. Quorum quidem prædicatio facile despicit ab auditoribus poterat, sed hanc ante humana judicia adiunctus sæcularium potestatum terror exaltat.

48. Muniunt illos sæculi potestates. Alii verbis, alii gladiis sæviunt. Insidiæ Antichristi ex falsis miraculis. — Recte ergo dicitur : *Per gyrum dentium ejus formido*, id est, iniquos prædicatorum Antichristi perversæ hujus sæculi protegent potestates. Nam quos ^d illi appetunt loquendo seducere, multi potentium student sæviendo terrere. Per gyrum ergo dentium ejus formido est, ac si aperte diceretur : Idcirco ^e isti perversi prædicatorum aliquos suadentes conterunt, quia circa ipsos sunt alii qui infirmorum mentes terrentes affligunt. Quale itaque illud tempus persecutionis apparebit, quando ad pervertendam fidelium pietatem alii verbis sæpiunt, alii gladiis ? Quis enim

A etiam infirmus Leviathan istius dentes non despiceret, si non eos per cirentium potestatum sæcularium terror muniret ? Sed duplici contra eos calliditate agitur, quia quod eis ab aliis verbis blandientibus dicitur, hoc ab aliis gladiis ferientibus ^f imperatur. Quæ utrorumque actio, id est potentium atque loquentium, in Joannis Apocalypsi brevis est sententia comprehensa, qua dicitur : *Potestas eorum in ore et in caudis eorum erat* (Apoc. ix, 19). In ore namque doctorum, scientia; in cauda vero, sæcularium potentia figuratur. Per caudam quippe, quæ retro est, hujus sæculi postponenda temporalitas designatur, de qua Paulus apostolus dicit : *Unum autem, quæ retro sunt oblitus, ad ea quæ ante sunt extentus* (Philip. iii, 13). Retro enim est omne quod transit, ante vero

B est omne quod veniens permanet. Istis ergo equis, id est ^a nequissimis prædicatoribus, ubique carnali impulsu currentibus, in ore et in cauda potestas est, quia ipsi quidem perversa suadendo prædicant, sed temporalibus potestatibus fulti, per ea se quæ retro sunt exaltant. Et quia ipsi apparere despicabiles possunt, ab iniquis auditoribus suis per eos sibi reverentiam exigunt, quorum patrocinii fulciuntur. Unde hic quoque **1105** non immerito per gyrum dentium ejus formido inesse describitur, quia multis terroribus agitur, ut in perversis eorum prædicationibus etsi non veritatis sententia, certe temporalis potentia timeatur. Unde bene eundem Antichristum Psalmista descripsit, dicens : *Sub lingua ejus labor et dolor*, ⁱ *sedet in insidiis cum divitibus in occultis* (Psal. ix, 28). Propter enim perversa dogmata sub lingua ejus labor et dolor est; propter miraculorum vero speciem sedet in insidiis; propter sæcularis autem potestatis gloriam, cum divitibus in occultis. Quia enim simul et miraculorum fraude et terrena potestate utitur, et in occultis et cum divitibus sedere perhibetur :

CAPUT XXVIII [Rec. XXIV].

Vers. 6. — *Corpus illius quasi acuta fusilia.*

49. Mali corripientibus scutum excusationis opponunt. — Sacra Scriptura scuti nomine aliquando uti in parte prospera, aliquando in adversa consuevit. Nam sæpe scuti defensio pro divina protectione ponitur, nonnunquam vero pro humana repugnatione memoratur. Pro divina enim protectione ponitur, sicut per Psalmistam dicitur : *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos* (Psal. v, 13). Scuto nos Dominus coronare perhibetur, quia quos protegens adjuvat, remunerans coronat. Rursus pro humana repugnatione per eundem Prophetam scutum ponitur sicut alibi ait : *Ibi confregit cornua, arcum, scutum, gladium et bellum* (Psal. lxxv, 4). In cornibus quippe elatio superborum, in arcu vero insidiæ longe ferientium, in scuto autem obstinata duritia defensionum, in gladio vi-

^a Laud., *aperit*.

^b Gemet., *in terrore*.

^c Laud. et Gemet., *sicut grex*.

^d Ebroic. et pler. Norm., *in sacrificium*.

^e Gemet. et Corb. Germ., *isti per se*.

^f Val. Cl., *imperatur*.

^f Duo Germ., Laud., Vindoc., Gemet., *loquacium*.

^b Derst *nequissimis* in Laud. et Val. Cl.

ⁱ Gemet., *sedet*.

^j Gemet., Pratel., Laud., duo Germ. et pl., *pro divina enim protectione per Psalmistam dicitur*.

Perversos quippe unitas corroborat, dum concordat; et tanto magis incorrigibiles, quanto unanimes facit. De hac unitate reproborum ^a per Sapientem dicitur: *Stuppa collecta, synagoga peccantium* (Eccli. xxi, 10). De hac Nahum propheta ait: *Sicut spinæ invicem se complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium* (Nahum i, 10). Convivium namque reproborum est delectatio temporalium voluptatum. In quo nimirum convivio pariter potant qui delectationis suæ illecebris **1109** se concorditer debriant. Igitur quia membra Leviathan istius, id est iniquos omnes, quos Dei sermo squamarum compactionibus comparat, ad defensionem suam par culpa concordat, bene dicitur: *Una alteri adhærebunt, et tenentes se nequaquam separabuntur*. Tenentes enim se separari nequeunt, quia eo ad defensionem suam vicissim constricti sunt, quo se sibi per omnia similes esse meminerunt. Descripto itaque ejus corpore, ad caput sermo reducit, et quid per semetipsum extremæ persecutionis tempore antiquus hostis exerceat nuntiatur. Nam sequitur:

CAPUT XXXII [Vet. XXXIV, Rec. XXV].

VERS. 9. — *Sternutatio ejus splendor ignis.*

56. *Quanta commotio ex Antichristi signis et virtutibus immineat.* — Quod melius exponimus, si prius sternutatio quomodo agatur indagemus. In sternutatione quippe inflatio a pectore exsurgit, quæ cum apertos ad emanandum poros non invenit, cerebrum tangit, et congesta per nares exiens, totum caput protinus concutit. In hoc itaque Leviathan corpore, id est sive in malignis spiritibus, sive in reprobis hominibus, qui illi per similitudinem iniquitatis inhæserunt, quasi inflatio surgit a pectore, dum elatio se erigit ex præsentis sæculi potestate. Quæ quasi ad emanandum poros non invenit, quia in hoc quod contra justos extollitur, disponente Deo, quantum appetit prævalere prohibetur. Exsurgens autem cerebrum tangit et concutit, quia collecta elatio Sathanæ sensum in fine mundi ^b arctius percutit, et caput turbat, dum ipsum auctorem malignorum spirituum per eum qui Antichristus dicitur in persecutione fidelium vehementius excitat. Tunc congesta inflatio per ejus nares egreditur, quia tota superbix ejus iniquitas apertis malitiæ flatibus demonstratur. Quia ergo sternutatio caput maxime concutit, Leviathan istius sternutatio vocatur illa ejus extrema commotio qua damnatum hominem ingreditur, et per eum reprobis principatur. Qui tanta tunc virtute se commovet, ut membra Domini, si potest fieri, etiam electa perturbet; tantis signis et prodigiis utitur, ut miraculorum potentia quasi quodam ignis lumine resplendere videatur. Quia ergo commotum caput illius miraculis clarescere nititur, recte ejus sternu-

tatio splendor ignis vocatur. In eo enim quod se ad persequendos justos commovet, ante reproborum oculos signorum virtutibus lucet. Et quia ejus tyrannidi sapientes mundi adhærent, eorumque consiliis omne quod pravum molitur exercet, recte subjungitur:

CAPUT XXXIII [Vet. XXXV].

IBID. — *Et oculi ejus ut palpebræ diluculi.*

57. *Oculi ejus, id est consiliarii, cur palpebris diluculi comparantur.* — Per oculos quippe, qui, inhærentes capiti, utilitati visionis inserviunt, non immerito ejus consiliarii designantur, qui dum perversis machinationibus quæ qualiter agenda sunt, prævident, malignis ejus operariis quasi ostensum pedibus iter præbent. Qui recte palpebris diluculi comparantur. Palpebras namque diluculi, extremas noctis horas accipimus, in quibus quasi nox oculos aperit, dum venturæ lucis jam initia ostendit. Prudentes igitur sæculi, malitiæ Antichristi perversis consiliis inhærentes, quasi palpebræ sunt diluculi, quia fidem quam in Christo inveniunt quasi erroris noctem asserunt, et venerationem Antichristi verum esse mane pollicentur. Spondent enim se tenebras repellere et veritatis lucem signis clarescentibus **1110** nuntiare, quia nec persuadere quæ volunt possunt, nisi exhibere se meliora fateantur. Unde hic ipse coluber in paradiso primis hominibus loquens (Genes. iii, 5), in eo quod se melius aliquid providere simulavit, quasi diluculi palpebras aperuit, quando in innocentibus mentibus humanitatis ignorantiam reprehendit, et scientiam divinitatis promisit. Quasi ignorantiam enim tenebras repellebat, et æternæ scientiæ divinum mane nuntiabat, dicens: *Aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum* (Ibid.). Ita in illo tunc damnato homine veniens, ejus oculi palpebris diluculi comparantur, quia sapientes illius simplicitatem veræ fidæi quasi transactæ noctis tenebras respuunt, et ^c ejus signa mendacia quasi exsurgentis solis radios ostendunt. Sed quia Leviathan iste non solum habet oculos qui malignis consiliis perversa provideant, sed os quoque ad pervertendas mentes hominum aperit, quoniam per prædicatores pravos ad diligendam erroris fallaciam auditorum corda succendit, apte subjungitur:

CAPUT XXXIV [Rec. XXVI].

VERS. 10. — *De ore ejus lampades procedunt.*

58. *Os Antichristi sunt ejus prædicatores.* — Qui enim provident oculi, qui autem prædicant os vocantur. Sed de hoc ore lampades exeunt, quia mentes audientium ad amorem perfidiæ accendunt; et unde quasi per sapientiam lucent, inde procul dubio per nequitiam concremant. Sed qualis ^d ipsa sapien-

^a Gemet., Pratel., Utic., Vindoc., Val. Cl., duo Germ. et pler. Mss., per Salomonem. Quod observatione dignum, quia inde conjecere licet Gregorium Salomoni librum Ecclesiastici tribuisse. Sæpe tamen alibi hunc librum laudat, dissimulato Salomonis nomine. Ita l. xx Moral., n. 51: *Recte quoque per quemdam sapientem dicitur*. Vide l. xvii, n. 47 et 53,

necnon l. xxxiii, n. 23. Non aliter laudat sanctus Doctor scriptorem libri Sapientiæ, ut videre licet lib. xix, n. 26.

^b Pratel., acrius.

^c Gemet., et ejus ignis.

^d Duo Germ., Ebroid., Gemet. et al., ipsa sapientiæ.

tia eorum lux sit ostenditur, cum protinus subinfertur :

CAPUT XXXV [Vet. XXXVI].

Ibid. — *Sicut tædæ ignis accensæ.*

59. *Ardent per malitiam, lucent per virtutis simulationem.* — Ecce jam hypocrisis eorum aperte describitur quorum prædicatio tædarum lampadibus comparatur. Tæda enim cum accenditur odorem quidem suavem habet, sed lumen obscurum. Ita isti prædicatores Antichristi, quia sanctitatis sibi speciem arrogant, sed tamen opera iniquitatis exercent, quasi blandum quidem est quod redolent, sed nigrum quod lucent. Oient enim per simulationem justitiæ, sed obscurum ardent per nequitiae perpetrationem. Quorum simulationis malitiam Joannes in Apocalypsi brevi descriptione comprehendit, dicens : *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, habentem duo cornua similia agni, et loquebatur ut draco* (Apoc. xiii, 11). Priorem quippe bestiam, id est Antichristum superiore jam descriptione narraverat; post quem etiam hæc alia bestia ascendisse dicitur, quia post eum multitudo prædicatorum illius ex terrena potestate gloriatur. De terra quippe ascendere est de terrena gloria superbiere. Quæ habet duo cornua agni similia, quia per hypocrisim sanctitatis eam quam ^a in se veraciter Dominus habuit ^b singularem sibi inesse et sapientiam mentitur et vitam. Sed quia sub agni specie auditoribus reprobis serpentinum virus ^c infundit, recte illic subditur : *Et loquebatur ut draco.* Ista ergo bestia, id est prædicantium multitudo, si aperte ut draco loqueretur, agno similis non appareret; sed assumit agni speciem, ut draconis exerceat operationem. Quod hic utrumque per tædarum lampades exprimitur, quia et obscurum ardent per effectum malitiæ, et quasi suave redolent per simulationem vite.

60. *Multi jam exstant Antichristi prædicatores. Eorum vita exploranda ut moneta. Antiquorum patrum institutis concordet.* — Sed nequaquam æstimandum est quod tunc solum Antichristi prædicatores apparebunt, et nunc ab humanis deceptionibus desunt. Modo **IIII** namque priusquam per semetipsum appareat, nonnulli illum vocibus, ^d plerique autem moribus prædicant. An prædicatores simulationis illius non sunt, qui cum sacros Dei ordines obtinent, fugientem totis desideriis mundum tenent; qui ^e virtutes esse ostendunt quæ faciunt, sed vitium est omne quod agunt? [Vet. XXXVII.] Sed electorum mens quanto magis internæ luci inhaeret, tanto subtilius quo modo virtutes a vitiis discernere debeat videt. Quid autem mirum est hoc nos spiritaliter agere quod quotidie corporaliter cernimus nummularios implere? Qui cum numisma percipiunt, prius quali-

^a Laud., ipse. Corb. Germ., paulo ante, qui habet, pro quæ.

^b Elbroic., singulariter.

^c Turon., duo Germ. et pl., infunditur.

^d Gemet. et Corb., Germ., plerique autem moribus prædicatores illius simulationis sunt, qui.

^e Val. Cl. et Germ., qui virtutis esse.

tatem illius, post figuram, ad extremum vero pondus examinant, ne aut sub auri specie æs lateat, aut hoc quod veraciter aurum est monetæ reproba: figura dehoneat; aut quod et aurum, et rectæ figuræ est, hoc non integrum pondus legivet. Cum igitur mira ignotorum hominum facta conspiciamus, residere ad mentis nostræ trutinam quasi solertes nummularii debemus, ut prius discretio aurum examinet, ne sub virtute se vitium occultet, et quod prava intentione agitur, ^f recti visione pallietur. Cujus si intentionis qualitas approbatur, ^g impressæ mox formulæ figura quærenda est, si a probatis monetariis, id est ab antiquis patribus ducitur, et ab eorum vitæ similitudine nullo errore vitatur. Cum vero et per intentionem qualitas, et recta per exemplum figura cognoscitur, restat ut integrum ejus pondus exquiratur. Bonum quippe quod per signa et miracula coruscat, si perfectionis summam non habet, pensari sollicite per cautelam circumspectionis debet, ne dum imperfecta res ^h quasi pro perfecta accipitur, in accipientis damnum vertatur. Prædicatores itaque Antichristi quomodo veram numismatis qualitatem tenent, qui in his quæ agunt intentionis rectæ vim nesciunt, quia per hæc non celestem patriam, sed culmen gloriæ temporalis exquirunt? Quomodo ⁱ monetæ figura non discrepant, qui ab omni pietate justorum justos persequendo discordant? Quomodo in se integritatis pondus ostendunt, qui non solum humilitatis perfectionem nequaquam assecuti sunt, sed neque ipsam primam ejus januam conigerunt? Hinc ergo, hinc electi cognoscant quomodo eorum signa despiciant, quorum profecto actio omne quod a piis patribus gestum memoratur impugnat. Sed ipsi quoque electi dum tot signa conspiciunt, dum contemnentes vitam tanta ejus miracula perhorrescunt, quoddam dubietatis nubilum in corde patiuntur, quia dum se per prodigia illius malitia elevat, in istis aliquatenus visus certior caligat. Unde recte subditur :

CAPUT XXXVI [Rec. XXXVII].

Vers. 11. — *De naribus ejus procedit fumus.*

61. *Visis Antichristi prodigiis, electi turbabuntur et titubabunt. Ut in errore plene capiantur fieri non potest.* — Oculorum quippe acies fumo sauciat; fumus ergo de ejus naribus procedere dicitur, quia de miraculorum ejus insidiis ad momentum caliginosa dubietas etiam in electorum corde generatur. De Leviathan naribus fumus exit, quia ex ejus prodigiis mendacibus etiam bonarum mentium oculos trepidationis caligo confundit. Tunc namque in electorum cordibus conspectis terribilibus signis, obscura cogitatio conglobatur. Unde **IIII** hoc quod jam supra protulimus veritatis ore per Evangelium dicitur :

^f Turon., Laud., Val. Cl., Gemet. et Corb. Germ., recta.

^g Germ., Turon., Laud. et al., impressæ mox formula figuræ.

^h Val. Cl., quasi perfecta. Turon. et duo Germ., quasi pro perfecto.

Surgent pseudochristi et pseudoprophetae, et dabunt signa et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Marc. xiii, 22). Quia in re valde querendum est quomodo aut hi qui electi sunt induci in errorem possunt, aut cur si fieri potest quasi ex dubietate subditur, cum quid ^b faciendum sit Dominus omnia præsiciens præstolatur. Sed quia electorum cor et trepida cogitatione concutitur, et tamen eorum constantia non movetur, una hac sententia Dominus utrumque complexus est, dicens: *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Quasi enim jam errare est in cogitatione titubare; sed protinus si fieri potest subiungitur, quia procul dubio fieri non potest ut in errore ^c plene electi capiantur. Bene autem in hac fumi caligine ipse etiam animorum fervor exprimitur cum protinus subinfertur:

CAPUT XXXVII.

IBID. — *Sicut ollæ succensæ atque ferventis.*

62. *Quanto tunc zelo æstuabunt. Quid diabolus fumo pestiferi halitus, in humanis cordibus operetur. Deus nisi a tranquillo corde cognosci non potest.* — Velut enim olla fervens est unaqua que tunc anima, cogitationum suarum impetus quasi spumas ardentium undarum sustinens, quas et ignis zeli commovet, et ipsa temporalis oppressio more ollæ intrinsecus clausas tenet. Unde Joannes quoque cum hujus bestię signa narraret, adjunxit: *Ita ut ignem faciat de cælo descendere* (Apoc. xiii, 13). Ignem quippe de cælo descendere est de cælestibus electorum animis sancti zeli flammæ emanare. [Vet. XXXVIII.] Quia vero Leviathan iste alias non solum serpens, sed etiam regulus dicitur, pro eo quod immundis spiritibus, vel reprobis hominibus principatur, sicut Isaias ait: *De radice colubri egrediatur regulus* (Isai. xiv, 29), inspicendum nobis summopere est qualiter regulus perinat, ut, ex operatione reguli, hujus nobis malitia apertius innotescat. Regulus namque non morsu perimit, sed flatu consumit. Sæpe quoque aerem flatu afficit, et quicquid vel positum longe contigerit sola narium inspiratione tabefacit.

63. Hinc, ergo, hinc pensare compellimur, per hoc quod de naribus ejus fumus procedere dicitur, etiam priusquam apertus appareat, quid quotidie in humanis cordibus fumo pestiferæ exhalationis operetur. Quia enim, sicut et superius diximus, fumo oculorum acies infirmatur, non immerito de ejus naribus fumus procedere asseritur, cujus noxiis inspirationibus prava in humanis cordibus cogitatio nascitur, per quam acies mentis obtunditur, ne lux interna videatur. Quasi enim flatu narium caliginem emittit, quia in reprobis cordibus insidiarum suarum aspirationibus ex amore vitæ temporalis æstum congerit multiplicium cogitationum. Et velut fumi globos multiplicat, quia inanissimas præsentis vitæ curas

in terrenorum hominum mente concervat. Iste fumus ex ejus naribus prodians aliquando ad tempus etiam electorum oculos tangit. Hunc namque intrinsecus fumum patiebatur Propheta, cum dixit: *Turbatus est præ ira oculus meus* (Psalm. vi, 8). Hujus inundatione premebatur, dicens: *Cor meum conturbatum est in me, et lumen oculorum meorum non est mecum* (Psalm. xxxvii, 11). Fumus quippe iste obtundit aciem cordis, quia caligini suæ núbilo serenitatem intimitæ turbat quietis. 1113 Cognosci vero nisi tranquillo corde non potest Deus. Unde per eundem prophetam rursus dicitur: *Vacate et videte quoniam ego sum Deus* (Psalm. xlv, 11). Vacare autem meus non potest quæ hujus fumi inundationibus premitur, quia in ea terrenarum cogitationum volumina ex præsentis vitæ amore glomerantur. Lumen ergo quietis ^e internæ hoc fumo amittitur, quia curarum prurigne cordis oculus dum confunditur tenebratur.

64. *Iste fumus aliter electorum mentes turbat, aliter reprobis oculos excæcat.* — Sed fumus iste aliter electorum animos turbat, aliter reprobis oculos excæcat. A bonorum quippe oculis spiritalium desideriorum flatu respergitur, ne prævalente misera cogitatione densetur. In ^f reprobis vero mentibus quo se licentius per tetras cogitationes colligit, eo ab eis funditus veritatis lumen tollit. Fumus iste reprobis cordibus quot illicita desideria ingerit, quasi per tot ante illos globos intumescit.

[Vet. XXXIX.] 65. *In carnali anima, alii fumi concupiscentiæ globi superius inanescunt, alii inferius surgunt. Vitiis vitiis succedunt.* — Et certè fumi globos novimus, quia cum alii superius inanescunt, alii inferius surgunt; sic et in cogitatione carnali, etsi alia pravitate desideria transeunt, alia succedunt. Sæpe autem mens misera quid jam transierit videt, sed ubi adhuc retineatur non videt. Gaudet de quibusdam vitiis quod eis subjecta jam non sit, et præcavere ac gemere negligit, quia eorum vice successerunt alia, quibus fortasse nequius succumbit; sicque fit ut dum alia vitiis transeunt, et semper alia succedunt, ab hoc serpente cor reproborum sine intermissione teneatur. Unde bene per Joel prophetam dicitur: *Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo. Expurgiscimini ebrii, et flete* (Joel. i, 4, 5). Quid enim per erucam, quæ toto corpore in terra repit, nisi luxuria designatur? quæ cor quod tenet, ita polluit, ut in superioris munditiæ surgere amorem non possit. Quid per locustam quæ saltibus evolat, nisi inanis gloria exprimitur, quæ se vanis præsumptionibus exaltat? Quid per bruchum, cujus pene totum corpus in ventrem colligitur, nisi edendi ingluvies figuratur? Quid per rubiginem, quæ dum tan-

^a Editi cum Mss. duo Germ., *signa magna*, quæ ultima vox abest a Mss. Vindoc., Norm., etc., nec legitur aut in Vulgata, aut in textu Græco.

^b Vindoc., Ebriic, et al., *quid futurum sit*, Corb. Germ., *quid fiendum sit*.

^c Al., *plane*, ut in Laud. legitur.

^d Gemet. et Corb. Germ., *Dominus*.

^e Norm., Vindoc., Laud., Val. Cl. et duo Germ., *æternæ*.

^f Gemet., Pratel., Val. Cl. et duo Germ., *pravorum*.

git incendit, nisi ira innuitur? Residuum ergo erucæ locusta comedit, quia sæpe cum luxuriæ vitium a mente recesserit, inanis gloria succedit. Nam quia jam per amorem cordis non sternitur, quasi sanctam se ex castitate gloriatur. Et residuum locustæ bruchus comedit, quia sæpe cum inani gloriæ, quæ quasi ex sanctitate veniebat, resistitur, vel ventri vel quibuslibet ambitionis desideriis immoderatus indulgetur. Mens enim Dei nescia, tanto atrocius ad quemlibet ambitum ducitur, quanto nullo vel humanæ laudis amore refrenatur. Residuum bruchi rubigo consumit, quia sæpe dum ventris ingluvies per abstinentiam restringitur, a iræ impatientia acrius dominatur; quæ more rubiginis quasi exurendo messem comedit, quia virtutum fructus impatientiæ b flamma tabefacit. Cum ergo vitia vitiis succedunt, agrum mentis alia pestis devorat, dum alia relinquit.

[*Vel. XL.*] 66. *Ebrii sunt qui mundi hujus amore turbati, mala quæ patiuntur non sentiunt.* — Bene autem illic subditur: *Expergiscimini ebrii, et flete* (*Ibid.*). Ebrii quippe vocati sunt qui, mundi hujus amore confusi, mala non sentiunt quæ patiuntur. Quid est ergo dicere: *Expergiscimini, ebrii*, 1114 *et flete* (*Joel. 1, 5*), nisi somnum ventris insensibilitatis excutite, et, in devastatione cordis tot sibi succedentibus vitiorum pestibus, vigilantibus lamentis obviate? Per tot igitur globos de Leviathan naribus fumus surgit, per quot nimirum pestes frugem cordis reprobi occulta aspiratione consumit. Cujus adhuc fumi vim sollicitè Dominus exprimit, cum illico subjungit: *Sicut ollæ succensæ atque ferventis.* Olla enim succenditur cum mens humana maligni hostis suasionibus instigatur. Olla autem fervet cum jam etiam per consensum in desideriis prævæ persuasionis accenditur. Et tot undas quasi fervendo projicit, per quot se nequitias usque ad exteriora opera extendit. Hunc namque carnalis conscientiæ, id est ollæ fervorem, ex Leviathan fumo venientem propheta conspexerat, cum dicebat: *Ollam succensam ego video, et faciem ejus a facie Aquilonis* (*Jerem. 1, 13*). Ab Aquilonis namque facie humani cordis olla succenditur, dum instigatione adversarii spiritus illicitis desideriis inflammatur. Ille namque qui ait: *« Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis* (*Isai. xiv, 13*), mentem quam semel ceperit malignis persuasionis suæ d flatibus, quasi suppositis ignibus, accendit, quatenus, non contenta præsentibus, indesinenter per desideria æstuet, ut alia contemnenda appetat, alia adepta contemnat: ut modo suis compendiis inhiat, modo alienis commodis etiam cum proprio detrimento contradicat, modo carnis illecebris satisfaciatur, modo quasi in quodam culmine per cogitationis superbiam raptâ, carnali cura postposita,

A totam se in e typho elationis attollat. Quia ergo cor per varia desideria abducitur, quod instigationibus Leviathan istius inflammatur, recte ejus fumus succensæ et ferventi ollæ similis esse perhibetur, quia per tot se fervores f afflata ejus tentationibus conscientia erigit, per quot intra se cogitationes intumescit. Quod verbis aliis adhuc veritas apertius exsequitur, dum subjungitur:

CAPUT XXXVIII [*Rec. XXVIII*].

VERS. 12. — *Halitus ejus prunas ardere facit.*

67. *Carnalis mens, tanquam pruna statu diaboli inflammata.* — Quid enim prunas nisi succensas in terrenis concupiscentiis reproborum hominum mentes appellat? Ardent enim cum quodlibet tempore appetunt, quia nimirum urunt desideria quæ quietum ac integrum esse animum non permittunt. Toties igitur Leviathan e halitus prunas accendit, quoties ejus occulta suggestio humanas mentes ad delectationes illicitas pertrahit. Alias namque superbiæ, alias invidiæ, alias luxuriæ, alias avaritiæ faciles inflammat. Superbiæ quippe b faciem menti Evæ supposuit, cum hanc ad contemnenda verba dominicæ jussionis instigavit (*Genes. iii, 5*). Invidiæ quoque flamma Cain animum succendit, cum de accepto fratris sacrificio doluit, et per hoc usque ad fratricidii facinus pervenit (*Genes. iv, 8*). Luxuriæ facibus cor Salomonis exussit, quem tanto mulieribus amore subdidit, ut, usque ad idolorum venerationem deductus, dum carnis delectationem sequeretur, conditoris reverentiæ oblivisceretur (*III Reg. xi, 4*). Avaritiæ quoque igne Achab animum concremavit, cum eum ad appetendam alienam vineam impatientibus desideriis impulit, et per hoc usque ad reatum homicidii pertraxit (*III Reg. xxi*). Tanto igitur Leviathan iste halitu in prunis stat, 1115 quanto annis suggestionis occultæ humanas mentes ad illicita inflammat. Unde et bene mox subditur:

CAPUT XXXIX [*Vel. XLI*]

IBID. — *Et flamma de ore ejus egreditur.*

68. *Per Antichristum ardentius sæviet. Non comburit nisi lignum, fenum, stipulam. Ejus flammam extinguunt lacrymæ.* — Flamma quippe oris ejus est ipsa instigatio occultæ l cutionis. Prævæ enim suasionis verba ad uniuscujusque animum facit, sed flamma est quod de ejus ore egreditur, quia ardet in desideriis animus cum ejus suggestionibus instigatur. Hæc quotidie suggerit, hæc usque ad præsentis vitæ terminum suggerere non desistit; sed tunc se nequius dilatat, cum i per illum damnatum hominem veniens, in hujus mundi se gloria apertius ostendit. Tunc ab ejus naribus vastior fumus procedit, quia humana corda signorum ejus admirationibus territa amplior instigatio percutit. Tunc ejus halitus vehem-

a Gemet. et Corb. Germ., *ira impatientiæ*.

b Gilot., Vatic., Gussanv., *tabescit*; repugnantibus Mss. et vet. Edit.

c Germ., Laud. et Val. Cl., *ponam sedem meam ad aquilonem, ero similis Altissimi*.

d Turon., *facibus*.

e Turon., Gemet., Vindoc., Germ., *typo*. De hac

voce vide notam g ad cap. 6 hujus libri, num. 13, et l. xxiii, n. 25.

f Gemet. et Corb. Germ., *afflatu*.

g Laud., *altius*.

h In Gilot. et Vatic., *faciem*; manifesto errore.

i Sc. Antichristum. Vide supra, l. xxii, n. 22 et infra, l. xxxiv, n. 1, 29, et passim

virtutem mentis pervertendo consumunt. Quod Ephraim et pertulit, et nescivit, quia in tentatione malignorum spirituum et robur animæ perdidit, et hoc ipsum quia perdidit non intellexit. Leviathan ergo faciem egestas antecedit, quia negligentium mentes ante tentando spoliatur, quam ejus insidias is qui tentatur agnoscat. Per hoc ergo quod dictum est: *In collo ejus morabitur fortitudo*, virtus violentiæ ostenditur. Per hoc vero quod subditur: *Et faciem ejus præcedet egestas*; fraudis subtilitas designatur.

7. *Ante adventum Antichristi, virtutum signa Ecclesiæ subtrahuntur, aut pauca supererunt.* — Quamvis de eo quod ejus faciem egestatem præire cognoscimus, suppetit aliud quod tamen tristius exponamus. Terribili quippe ordine dispositionis occultæ, priusquam Leviathan iste in illo damnato homine quem assumit appareat, a sancta Ecclesia virtutum signa subtrahuntur. Nam prophetia absconditur, curatio gratia aufertur, prolixioris abstinence virtus imminuitur, doctrine verba conticescunt, miraculorum prodigia tolluntur. Quæ quidem nequaquam superna dispensatio **1119** funditus subtrahit, sed non hæc sicut prioribus temporibus aperta ac multipliciter ostendit. Quod tamen mira dispensatione agitur, ut una ex re divina simul pietas et justitia compleatur. Dum enim subtractis signorum virtutibus sancta Ecclesia velut abjectior apparet, et bonorum præmium crescit, qui illam pro spe cælestium, et non propter præsentia signa venerantur, et malorum mens contra illam citius ostenditur, qui sequi quæ promittit invisibilia negligunt, dum signis visibilibus non tenentur. Dum igitur humilitas fidelium multitudine et manifestatione signorum quasi destituitur, terribili occultæ dispositionis examine inde bonis misericordia largior, unde malis justia ira cumulat. Quia ergo Leviathan iste priusquam manifestus et conspicuus veniat ex magna parte in sancta Ecclesia signa virtutum cessant, recte nunc dicitur: *Faciem ejus præcedet egestas*. Ante enim a fidelibus miraculorum divitiæ subtrahuntur, et tunc contra eos antiquus ille hostis per aperta prodigia ostenditur, ut quo ipse per signa extollitur, eo a fidelibus sine signis robustius laudabilisque vincatur. Quamvis etiam fidelibus in ejus certamine signa non deerunt, sed tanta erunt illius, ut nostrorum ant pauca, aut nulla videantur. Quorum nimirum virtus omnibus signis sit potior, cum omne quod ab illo terribiliter fieri conspiciat, per internæ constantiæ calcem premit. Sed malignus hostis tanto contra eos acriori immanitate se exhibet, quanto se despici etiam clarescentibus miraculis dolet. Totum ergo se in eorum interitum colligit, cunctosque reprobos in

A necem fidelium unanimi crudelitate conjungit, ut sevitiæ suam tanto robustius exerat, quanto et in eis quæ perverse agere appetit, nulla sibi sui corporis membra discordant. Unde et recte dicitur:

CAPUT IV [Rec. IV].

VERS. 14. — *Membra carniū ejus coherentia sibi.*

8. *Reproborum cum Satana et inter se noxia concordia.* — Carnes vero Leviathan istius sunt omnes reprobi, qui ad intellectum spiritalis patriæ per desiderium non assurgunt. Membra vero sunt carniū hi qui eisdem perverse agentibus, et sese ad iniquitatem præcedentibus junguntur, sicut e contra per Paulum dominico corpori dicitur: *Vos estis corpus Christi, et membra de membro* (1 Cor. xii, 27). Aliud quippe est membrum corporis, aliud membrum membri. Membrum quippe corporis pars ad totum, membrum vero membri est particula ad partem. Membrum namque membri est digitus ad manum, manus ad brachium; membrum vero est corporis totum hoc simul ad corpus universum. Sicut ergo in spiritali dominico corpore membra de membro dicimus eos qui in ejus Ecclesia ab aliis reguntur, ita in illa Leviathan istius reproba congregatione membra sunt carniū qui iniquo opere quibusdam se nequioribus junguntur. Sed quia hostis malignus sibi in perverso opere a primis usque ad extrema concordat, divinus sermo in eo membra carniū sibiimet coherentia memorat. Sic namque perversa unanimiter sentiunt, ut nulla contra se vicissim disputatione dividantur. Nulla eos diversitatis altercatio tunc scindit, et idcirco contra bonos vehementer prævalent, quia in malo se concorditer tenent. [Vet. III.] Sicut enim jam superius diximus (Lib. xxxiii, num. 85), **1120** ut perniciosum est si unitas desit bonis, ita perniciosius est si non desit malis. Reproborum quippe unitas bonorum viam tanto durius præpedit quanto ei se per collectionem durior opponit.

9. *Hanc unitatem dissolvere licet, exemplo Pauli.* — Hanc unitatem reproborum perniciosam sibi Paulus conspexerat, cum in medio Sadducæorum Phariseorumque deprehensus dicebat: *De spe et resurrectione mortuorum ego judico* (Act. xxiii, 6). Quam nimirum voce percussa, protinus contra se vicissim audientium turba dissiluit. Cumque in duas partes tumultuantium multitudo dividitur, Paulo via ereptionis aperitur, quia quem turba persequentium unita constrinxerat, divisa laxabat. Eripiuntur ergo justi dum dividuntur injusti, et electorum vota ad perfectum perveniunt dum reproborum agmina per discordiam confunduntur. Quod bene etiam maris Rubri

* Ita duo Germ., Vindoc., Longip., Ebroic. aliique Norw., ubi Editi habent *miseriordia largitur*. In Paris. tamen 1495 legitur *largior*, quod mutatum est in Paris. 1518, aliis consentientibus.

^b Hic sequimur duos Germ., Laud., Turon., Gemet., etc., nec non veteres Edit. At in recentioribus legitur, *fieri conspiciuntur.... calcem premunt*.

^c Idem Editi, *exerceat*, invitis Mss. duob. Germ.,

Turon., Vindoc., Laud., Val. Cl., Norm. et aliis.

^d Sic Turon., Pratel., Gemet., etc., nec non antiquiores Vulgati. Recentioribus Editoribus cum Germ. magis placuit *de dominico corpore*.

^e Laud., carnalium.

^f Recent. Vulgati, *vitam*; quibus suffragantur Germ., Pratel. et alii Norman.

^g Corb. Germ., Ebroic. et pl. Norm., *durius*.

est ut cadere omnino non possent. Sancti enim angeli, dum in istis naturæ suæ damna conspiciunt, in selsis jam cautius robustiusque consistunt. Unde fit, auctore omnium rerum Domino cuncta mirabiliter ordinante, ^a ut illi electorum spirituum patriæ etiam ruinæ suæ damna proficiant, dum inde **1122** firmitus constructa sit unde fuerat ex parte destructa.

14. *Sancti prædicatores angeli dicuntur.* — Sed quia sæpe Scriptura sacra prædicatores Ecclesiæ, pro eo quod gloriam patriæ cœlestis annuntiant, angelorum solet nomine designare, possumus hoc loco angelos sanctos prædicatores accipere. Hinc est enim quod Joannes in Apocalypsi, septem Ecclesiis scribens, angelis Ecclesiarum loquitur, id est prædicatoribus populorum (Apoc. 1, 4). Hinc propheta ait: *Et angeli pacis amare flebunt* (Isai. xliii, 7). ^B Hinc rursum Malachias propheta ait: *Labia sacerdotum custodiunt scientiam, et legem inquirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est* (Malac. ii, 7). Hinc Paulus ait: *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria* (1 Tim. iii, 16). Qui igitur dispensationis mysterium postquam apparuisse angelis dixit, prædicatum esse gentibus subdidit, profecto angelorum nomine prædicatores sanctos, id est veritatis nuntios designavit.

15. *Hi ex angelorum casu et pena terrentur, et purgantur.* — Si ergo hoc quod dicitur: *Cum sublatu fuerit, timebunt angeli, et terribi purgabuntur*, ad futurum tempus refertur, adveniente districto iudice, ^C extrema hic istius Leviathan damnatio designatur, quia de hoc mundo per iram ^e iudicii tollitur, qui nunc mira mansuetudinis longanimitate toleratur. Tanto autem ^d hinc pondere terroris excutitur, ut sanctorum etiam prædicatorum fortitudo turbetur; *Cum enim sublatus fuerit, timebunt angeli*, quia cum iudicii turbine rapitur, hi qui in corporibus reperiri potuerint, immenso terrore concussi, etiam supernæ patriæ nuntii contremiscunt. Quamvis enim fortes jam atque perfecti sunt, adhuc tamen, quia in carne sunt positi, non possunt in tanti terroris turbine nulla formidine concuti. Sed cum Leviathan iste rapitur, cumque omnia in ejus interitu elementa quatuntur, prædicatores sanctos, quos, ut dixi, adhuc in suis corporibus illud tempus iudicii invenerit, ^D spes de regni propinquitate lætificat, et carnis infirmitas de iræ ostensione perturbat. Erit ergo in eis aliquo modo tremor lætus, et timor securus, quia et cœlesti regno se remunerari certi sunt, et per tanti turbine metum pro carnis infirmitate contremiscunt.

16. *Iustis tremantibus, quanta reproborum futura*

^A *concussio.* — Consideremus ergo quomodo tunc iniquorum conscientia concutitur, quando etiam iustorum vita turbatur. Hi qui oderunt adventum iudicii, quid facient, si terrorem tanti iudicii etiam qui diligunt expavescunt? Et quia in sanctis prædicatoribus hoc pavore excoquitur, si qua eis inesse potuit levium rubigo vitiorum, postquam dixit: *Cum sublatus fuerit, timebunt angeli*, apte mox subdidit: *Et terribi purgabuntur*. Sed quia hæc de Leviathan istius line cognovimus, interim priusquam pereat quid agat audiamus. Sequitur:

CAPUT VIII [Rec. VIII].

Vers. 17. — *Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax.*

17. *Antichristus diaboli gladius recte appellatur.* — In Scriptura sacra aliquando per gladium sancta prædicatio, aliquando æterna damnatio, aliquando tribulatio temporalis, aliquando antiqui hostis ira vel persuasio designatur. Gladius enim **1123** pro sancta prædicatione ponitur, sicut Paulus ait: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei* (Ephes. vi, 17). Gladii nomine æterna damnatio designatur, sicut de prædicante hæretico scriptum est: *Si multiplicati fuerint filii ejus, in gaudio erunt* (Job. xxvii, 14), quia quantalibet hic numerositate germinent, æterna damnatione consumuntur. Gladius tribulatio temporalis accipitur, sicut Mariæ de secuturis tribulationibus dicitur: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius* (Luc. ii, 35). Rursum per gladium ira vel persuasio maligni hostis exprimitur, sicut Psalmista ait: *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno* (Psal. cxliii, 10). Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius, quo percutimur ut a culpa moriamur. Malignus vero est diabolicæ persuasionis gladius, quo male quisque percutitur ^e ut a vita rectitudinis extinguatur. Antiqui ergo hostis est gladius, ille tunc damnatus homo, in usum ministerii ejus assumptus. Ipsum quippe per malitiam fraudis excavit, et infirmorum corda transfigit. ^f Hunc ergo Leviathan istius gladius apprehendit, cum cum suis damnatus homo suscepit. Si autem gladii nomine ejus ira signatur, recte non apprehendere gladium, sed a gladio apprehendi describitur. In tantam quippe tunc insaniam vertitur, ut dominari omnibus appetens, nequaquam suæ iræ dominetur. Nos namque cum iram in usu justitiæ assumimus, gladium teneamus, quia eam sub æquitate iudicii possidendo moderamur. Ille autem quia per abrupta furoris rapitur, non apprehendere gladium, sed a gladio apprehendi perhibetur. Non enim iram possidens tenet, sed ab ira sæviens tenetur.

[Vet. V.] 18. *Illic gladio cedere hastam et thoracem quo sensu dictum.* — Cunctis autem liquet quod

Mss. nostris, et in vetustis Edit., *ut a vita . . . extinguitur*. Quid enim est a via extingui?

^g Ita lege ex Mss. Anglic., Norm., Vindoc., duntaxat Germ., Laud., etc., et ex vet. Edit. Aliæ habent *Hunc ergo Leviat. gladium apprehendit*, corrupte et contra sensum textus expositi, ubi non apprehenditur gladius, sed apprehendit.

^a Longip., ut illa electorum spirituum pars, etiam ruinæ suæ damno proficiat. Laud., ruinæ suæ damna prospiciant.

^b Laud., Germ. et al., custodient . . . requirent.

^c Vindoc., Ebroid., alique Norm., iudicis.

^d Laud., Val., Cl., Gemet., hic.

^e Vatic. et Gussanv., ut a via. Mellius in omnibus

hasta adversarium percussimus, thorace vero ab adversario munimur. Per hastam vulnera inferimus, per thoracem tegimur ne vulneremur. Quid igitur per hastam nisi prædicationis jaculum, quid per thoracem nisi fortitudo patientiæ designatur? Leviathan ergo iste, quia per assumptum reprobum hominem in ira omnimodæ crudelitatis effrenatur, apprehendi a gladio dicitur. Nam per ostensionem immensæ tunc fortitudinis exhibet quidquid nequiter potest. Et neque hasta neque thorax subsistere poterit, quia in Antichristum veniens, tantæ virtutis apparebit, ut si supernum adiutorium desit, et prædicantium acumen obtundat, et longanimitatem patientium destruat. Nisi enim iustorum vitam superna gratia solidet, non subsistit hasta, quia prædicatorum virtus frangitur; non subsistit thorax, quia constantium patientia dirupta penetratur. Unde et subditur:

CAPUT IX.

VERS. 18. — *Reputabit enim ut paleas ferrum, et quasi lignum putridum æs.*

19. *Saviente Antichristo prædicatorum virtus et fortiorum constantia periclitabuntur.*—Quod superius hastam dixit, hoc inferius ferri appellatione replicavit; et quod thoracem protulit, hoc rursum æris commemoratione signavit. Ferrum namque acuitur ut adversarius vulneretur, æs autem rubigine pene nulla consumitur. Ferro ergo prædicationis jacula, ære autem longanimitatis constantia designatur. Unde et sub Aser specie de sancta Ecclesia per Moysen dicitur: *Fe rum et æs calceamentum ejus* (Deut. xxxiii, 25). Calceamentum quippe in Scriptura sacra munimen prædicationis 1124 accipitur, sicut scriptum est: *Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis* (Ephes. vi, 16). Quia ergo per ferrum virtus, per æs autem perseverantia exprimitur, ferrum et æs calceamentum ejus dicitur, cum prædicatione ejus acumine simul et constantia munitur. Per ferrum enim mala adversantia penetrat, per æs autem bona que proposuit longanimitas servat. Cujus profecto perseverantiam illic apertius insinuat, dicens: *Sicut dies juventutis ejus, ita erit et senectus illius* (Deut. xxxiii, 25). [Rec. IX.] Sed Leviathan iste quando illum gladium quem sacra eloquia Antichristum vocant in exercitationem suæ iniquitatis assumpserit, et ferrum velut paleas, et æs velut lignum putridum reputabit, quia nisi divina gratia protegat, ei prædicantium vires velut paleas nequitiae suæ igne conuimet, et patientium constantiam quasi lignum putridum in pulverem rediget. Et acumen igitur ferri, et æris fortitudo deficit, dum per violentiam virtutis illius et prædicationis sensus obtunditur, et patientiæ longanimitas dissipatur.

20. *Et nisi Deus opem ferat, deficient.*—Nisi ergo electos suos opitulatio divina roboret, ubi tunc in-

A firmi erunt, si fortes sicut paleas reputantur? Quid tunc Leviathan iste de paleis faciet, si ferrum quasi paleas æstimabit? Quid de putridis lignis acturus est, si quasi lignum putridum æris fortitudinem solvet? Sed o quam multi, qui suis viribus ferrum se vel æs æstimant, in illo tunc tribulationis igne se paleas esse deprehendunt; et quam multi, qui per infirmitatem propriam se esse paleas metuunt, per divinum adiutorium fulti, in ferri atque æris soliditate roborantur, ut contra adversarium suum tanto magis in Deo fortes sint, quanto de se amplius infirmos se esse meminerunt. Sed quanto altius Behemoth iste contra electos Dei per miracula erigitur, tanto contra eum sancti quique vehementius ad prædicationis se verba constringunt. Qui tamen ita reproborum mentes possidet, ut eas nulla confossus veritatis jaculatione relinquat. Unde et subditur:

IBID. 19. — *Non fugabit eum vir sagittarius.*

21. *A reproborum cordibus non fugat Satanam sancta prædicatione.*—^b Quid enim sagittas, nisi verba prædicatorum accipimus? Quæ dum voce bene viventium distinguuntur, audientium corda transigunt. His sagittis sancta Ecclesia percussa fuerat, quæ dicebat: *Vulnerata charitate ego sum* (Cantic. ii, 5). De his sagittis Psalmistæ voce narratur: *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum* (Psal. lxxiii, 8), quia scilicet verba humilium penetraverunt animos superbiorum. De his sagittis venienti propugnatori dicitur: *Sagittæ tuæ acutæ, potentissime, populi sub te cadent in corde* (Psal. xlii, 6). Vir itaque est sagittarius qui per sanctæ intentionis arcum audientium cordibus verba rectæ exhortationis infigit. Quia ergo Leviathan iste verba prædicantium despiciat, et, cum reproborum mentes male suadendo momorderit, durus inter jacula omnimodo eas non relinquit, recte dicitur: *Non fugabit eum vir sagittarius.* Ac si aperte dicatur: A reproborum cordibus eum sancti prædicatoris sagitta non excutit, quia quisquis ab illo apprehenditur, verba jam prædicantium audire contemnit. Unde bene peccatis præcedentibus irascens, de his quos in manu antiqui hostis deserit, Dominus per prophetam dicit: *Immittam vobis serpentes regulos, 1125 quibus non est incantatio* (Jerem. viii, 17). Ac si diceret: Justo judicio talibus vos immundis spiritibus tradam, qui a vobis excuti exhortatione prædicantium quasi incantantium sermone non valeant. Quia vero Leviathan iste a cordibus reproborum sanctæ prædicationis spiculis non movetur, ipse etiam sanctorum virorum contemptus adicitur, cum illico subinfertur:

CAPUT XI [Vet. VI].

IBID. — *In stipulam versi sunt ei lapides fundæ.*

22. *Contra eum et Antichristum sanctorum robur videtur stipula.* Nihil tamen contra eorum animam potest. — Quid per fundam, nisi saucta Ecclesia flu-

^a Laud., confossas. Gemet., confusas.

^b In Editis, quid enim per sagittas. Expunximus per, quod abest a Mss. et in stylo Gregorii redundat.

^c Editi pene omnes, adducitur. In Paris. 1495 lego adducitur; fortasse ex adicitur, quod habent

semper Mss. pro adicitur; sicut eicitur pro ejicitur, sequentes vero Editores cum observarent ^{to} adducitur sensu carere, conflarunt adducitur, sed lege adicitur, ex Mss. Vindob., duob. Germ., Gemet. aliisque Norm., etc.

CAPUT XI.

A

VERS. 10. — Dominus quoque conversus est ad penitentiam Job, cum oraret pro amicis suis.

21. Citius pro nobis orantes exaudimur, si oratio nostra proximi et maxime adversarii dilectione conditur. — Jam enim superius pro amicis suis exauditus ostenditur, cum factum quod prædiximus memoratur: *Fecerunt sicut locutus fuerat ad eos Dominus, et suscepit Dominus faciem Job.* Sed cum protinus subinfertur: *Dominus quoque conversus est ad penitentiam Job, cum oraret pro amicis suis,* aperte ostenditur quia etiam pro semetipso penitens tanto citius exaudiri meruit, quanto devote pro aliis intercessit. Plus enim pro se valere preces suas efficit, qui has et pro aliis impendit. Libentius quippe sacrificium orationis accipitur, quod in conspectu misericordis iudicis proximi dilectione conditur. Quod tunc veraciter quisque cumulat, si hoc etiam pro adversariis impendat. Hinc est enim quod magistra Veritas dicit: *Orate pro persequentibus et calumniantibus vos* (Luc. vi, 28). Hinc rursus ait: *Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester qui in caelis est dimittat vobis peccata vestra* (Marc. xi, 25). Quantum vero pro se obtinuit, qui pro aliis intervenit, illico demonstratur, cum subditur:

CAPUT XII [Rec. VIII].

Ibid. — Addidit ^a Dominus omnia quaecunque fuerunt Job duplicia.

22. Juxta afflictionis pondus disponitur mensura consolationis. — Cuncta quæ amiserat duplicia recipit, quia per pietatem benigni iudicis tentationis nostræ dispendium vincunt suffragia consolationum. Minus autem tentat probatio quam remuneratione consolatur, ut ex retributionis merito leve fuisse quod toleravit agnoscat, qui ex ^b percussione ponderis grave se aliquid tolerare judicabat. Unde afflictæ quoque Judææ dicitur: *Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te* (Isai. ltv, 7). Aliquando vero juxta afflictionis pondus disponitur mensura consolationis. Unde alias scriptum est: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam* (Psal. xciii, 19). In ea enim mensura consolatum se in qua afflictus fuerat indicat, qui lætificatum se secundum multitudinem dolorum clamat. Non autem minime lector instruitur, si ipsum remunerationis ordinem contempletur. Excessum quippe correctio, correctionem poenitentia, poenitentiam venia, **1153** veniam vero munera subsequuntur. Sed quia, divinæ dispensationis permissione percussus, etiam amicorum verbis afflictus est, divinæ pietatis muneribus consolatus, etiam humana debet charitate refoveri; ut undique ei consolationis gaudia respondeant, quem undique dolorum tristitia et adversa lacerabant. Unde et subditur:

^a In Pratel. et al. additur quoque.

^b Ita Mss. et vet. Edit. Paris. 1495. Aliæ posteriores, persecutionis.

CAPUT XIII.

VERS. 11. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, et universæ sorores suæ, et cuncti qui noverant eum prius; et comederunt cum eo panem in domo ejus, et moverunt super eum caput.

23. Non solum divinæ, sed etiam humanæ. — Quid in ^c comestione panis nisi charitas, quid vero motione capitis, nisi admiratio designatur? Bene autem subditur:

IBID. — Et consolati sunt eum super omne malum, quod intulerat Dominus super eum.

Percussi enim mœrorem conolari est ei post percussorem de venia congaudere. Nam quanto quisque de restituta proximi salute cernitur hilarescere, tanto se indicat de ablata doluisse.

CAPUT XIV [Rec. IX].

IBID. — Et dederunt ei unusquisque ovem unam, et in aurem auream unam.

24. Ecclesia receptura est aliquando duplicia. — Licet cuncta hæc juxta historiam veraciter dicta sint, ipsis tamen oblatis muneribus cogimur ut ad allegoriæ mysterium recurramus. Neque enim otiose debemus accipere quod ovem, quod unam, quod in aurem auream obtulere, quod unam. Et si fortasse juxta litteram mirum non est ovis oblata cur una, valde tamen mirum est inauris oblata cur una. Quid vero aut ovis ad in aurem pertinet, aut quid inauris ad ovem? Ex ipso ergo munere fine compellimur ut priora quoque, quæ superficie tenus juxta solam historiam contingendo transcurramus, in allegoriæ mysteriis indagemus. Quia igitur Christus et Ecclesia, id est caput et corpus una persona est, sæpe beatum Job diximus modo capitis, modo figuram corporis designare [Vet. IX]. Servata ergo historiæ veritate, sub typo gestum sanctæ Ecclesiæ sentiamus id quod scriptum est: *Addidit Dominus omnia quaecunque fuerant Job duplicia.* Sancta quippe Ecclesia etsi multos nunc percussione tentationis amittit, in fine tamen hujus sæculi ea quæ sua sunt duplicia recipit, quando susceptis ad plenum gentibus, ad ejus fidem currere omnis quæ tunc inventa fuerit, etiam Judæa consentit. Hinc namque scriptum est: *Donec plenitudo gentium introiret, et sic omnis Israel salvus fieret* (Rom. xi, 25). Hinc in Evangelio quoque Veritas dicit: *Elia ^d venit, et ille restituet omnia* (Matth. xvi, 11). Nunc enim amisit Israelitas Ecclesia, quos convertere prædicando non valuit, sed tunc Elia prædicante, dum quotquot invenerit colligit, velut plenius recipit quod amisit.

25. Ante resurrectionem sancti singulas stolas accipiunt, binas post resurrectionem. — Vel certe sanctæ Ecclesiæ in fine suo duplum recipere est in singulis nobis et de beatitudine animæ, et de carnis incorruptione gaudere. Hinc est enim quod per prophetam de electis dicitur: *In terra sua duplicia possidebunt* (Isai. lxi, 7). Hinc est enim quod Joannes apo-

^c Laud. comestione.

^d Laud. et Val. Cl., venit.

clitur, cum mentem ad suscipienda probra hujus sæculi nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia et in adversis ^a ex suo aliquid habere, et rursus in prosperis ex suo aliquid omnimodo non habere, quatenus et in adversis tanto sit gloriosior quanto divino ordini etiam ex desiderio jungitur, et in prosperis tanto sit verior quanto a præsentī ipsa quam divinitus percipit gloria funditus ex mente separatur.

31. *Subeunda prospera ex sola jussione, adversa vero etiam ex devotione, docemur exemplo Moysi et Pauli.* — Sed hoc virtutis pondus melius ostendimus, si cœlestis patriæ duorum ^b hominum facta memoremus. Moyses namque cum in deserto oves pascere, a Domino per angelum in igne loquente vocatus est, ut eripiendæ omni Israelitarum multitudinī præesset (Exod. iii). Sed quia apud se mente humilis exstitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expavit, moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: *Obsecro, Domine, non sum eloquens; ab heri et nondiutertius ex quo cœpiisti loqui ad servum tuum, tardioris et impeditioris linguæ sum factus* (Ibid. iv, 10). Et, se postposito, alium deprecatur, dicens: *Mitte quem missurus es* (Ibid. 15). Ecce cum auctore linguæ loquitur, et ne tanti regiminis potestatem suscipiat, elinguem se esse causatur. Paulus quoque divinitus fuerat ut in Jerusalem debuisset ascendere admonitus, sicut ipse Galatis dicit: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Jerosolymam, assumpto Barnaba et Tito; ascendī autem secundum revelationem* (Galat. ii, 1). Isque in itinere cum prophetam Agabum reperisset, quanta se adversitas in Jerosolymis maneret audivit (Act. xxi). Scriptum quippe est quod idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens, dixit: *Virum cuius hæc zona est sic alligabunt in Jerusalem* (Ibid., 11). A Paulo autem protinus respondetur: *Ego non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Jesu, neque enim pretiosiorē facio animam meam quam me* (Ibid., 15). Præceptione igitur revelationis Jerosolymam pergens, adversa cognoscit, et tamen hæc libenter appetit; audit quæ timeat, sed ad hæc ardentius anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet, quia precibus ^d renititur, ne Israeliticæ plebi præferatur. Paulus ad adversa etiam ex suo voto ducitur, quia malorum imminetium cognitionem percipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora fervescit. Ille præsentis potestatis gloriam Deo voluit jubente declinare; iste, Deo aspera et dura disponente, se studuit ad graviora præparare. Præeunte ergo utrorumque ducum infracta virtute ^e instituitur, ut si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nititur, prosperis hujus sæculi ex sola jussione, adversis autem etiam ex devotione militemus.

^a Laud., ex suo aliquid omnimodo non habere.

^b Turon., Land., Val. Cl., herorum. Prætel. et Gerin., virorum. Corb. Germ., verorum civium.

^c In Laud. deest iterum.

^d Val. Cl., nititur.

^e Laud. et Val. Cl. instruitur.

1158 [Vet. XIV.] 32. *Innocentiæ ornamentum est obedientia.* — Notandum vero est quod hoc loco cum in aure ovis, cum ove in aure offertur, quia nimirum innocuis mentibus ornamentum semper obedientiæ jungitur; Domino attestante, qui ait: *Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me* (Joan. x, 27). Beato igitur Job nemo in aurem sine ove, nemo ovem sine in aure obtulit, quia profecto Redemptori suo non obedit, qui innocens non est; et innocens esse non potest, qui obedire contemnit. Quia vero ipsa obedientia non servili metu sed charitatis affectu servanda est, non terrore pœnæ, sed amore justitiæ, cuncti qui ad convivium veniunt, auream in aurem obtulisse perhibentur, ut videlicet in ea quæ exhibetur obedientia, charitas fulgeat, quæ virtutes omnes quasi auri more cætera metalla transcendat.

33. *Nulla potest esse aut innocentia aut obedientia, nisi in una vera Ecclesia.* — Sed quia nulla esse innocentia, nulla esse vera obedientia in multiplicibus hæreticorum divisionibus potest, ad cognitionem fidei venientes offerant ovem, sed unam; offerant in aurem, sed unam; id est, tales veniant, qui in unitate sanctæ Ecclesiæ innocui obedientesque persistant. Unum quippe dividi ^f per numeros non potest, quia et hoc ipsum unum quod dicimus numerus non est. Offerant igitur ovem, sed unam; offerant in aurem, sed unam; id est, ad sanctam Ecclesiam cum innocentia atque obedientia venientes, eam mentem delerant quam sectarum schismata non dividant.

[Vet. XV.] 34. *Quantum de Judæorum conversione futurum in Ecclesia gaudium, et celebrandum aliquando convivium.* — Aperire libet oculos fidei, et illud extremum sanctæ Ecclesiæ de susceptione Israelitici populi convivium contemplari. Ad quod nimirum convivium magnus ille veniens Elias convivantium invitator adhibetur; et tunc propinqui, tunc noti ad eum cum muneribus veniunt, quem in flagello paulo ante positum contempserunt. Appropinquante enim die judicii, vel præcursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis, ipsa eis jam aliquo modo adventitius Domini virtus interlucet. Cujus iram dum prævenire festinant, conversionis suæ tempus accelerant. Conversi autem cum muneribus veniunt, quia eum quem paulo ante in passione deriserunt, tunc virtutum opera quasi munera offerendo, venerantur, illud procul dubio hac sua oblatione complentes quod et cernimus magna ex parte jam factum, et adhuc credimus ^g perfecte faciendum: *Adorabunt eum filii Tyri in muneribus* (Psal. xlii, 13). Tunc namque illum plenius filii Tyri in muneribus adorant, cum Israelitarum mentes hujus nunc mundi subditi desiderii, ei quem superbientes negaverunt, quandoque cognito, suæ hostias confessionis

^f Val. Cl., per innumeros.

^g Ed. etiam vet., ex magna parte. Gilot. ad marginem annotavit pro var. lect., perfecte. Sicque legendum ex Mss. Anglic. et nostris, quos hic sequitur Gassanv.

apportant. Et quamvis eisdem temporibus quibus Antichristus appropinquat, aliquatenus vita fidelium minoris esse virtutis appareat, quamvis in conflictu illius perditionis hominis gravis etiam corda fortium formido constringat: Elia tamen prædicante roborati, non solum fideles quique in sanctæ Ecclesiæ soliditate persistunt, sed, sicut superius diximus, ad cognitionem fidei multi quoque ex infidelibus convertuntur; ita ut Israeliticæ gentis reliquæ, quæ repulsæ prius fonditus fuerant, ad sinum matris Ecclesiæ pia omnimodo devotione concurrant. Unde et bene nunc subditur:

CAPUT XV [Vet. XVI].

VERS. 12. — **1159** Dominus autem benedixit novissimis Job magis, quam principio ejus.

35. Deus novissimis Ecclesiæ, multiplici animarum collectione benedicit. — Hæc historice facta credimus, hæc mystice facienda speramus. Magis enim novissimis Job quam principio benedicitur, quia quantum ad Israelitici populi susceptionem pertinet, urgente fine præsentis sæculi, dolorem sanctæ Ecclesiæ Dominus animarum multiplici collectione consolatur. Tanto quippe locupletius ditabitur, quanto et manifestius innotescit quod ad finem præsentis vitæ temporalitas urgetur. Prædicatores namque sanctæ Ecclesiæ benedictione extremi temporis Psalmista ditari conspexerat, cum dicebat: *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, et bene patientes erunt, ut annuntient* (Psal. xci, 15). In senecta scilicet uberi multiplicantur, quia cum eorum vita differtur, semper ad melius fortitudo producit, eisque per augmentum temporum crescant etiam læra meritorum. Bene autem patientes sunt ut annuntient, quia cœlestia prædicantes, tanto robustius adversa tolerant, quanto et per tolerantiam suam animarum commoda locupletius reportant. Sequitur:

CAPUT XVI [Rec. XI].

VERS. 12, 13. — *Et facta sunt ei quatuordecim millia ovium, et sex millia camelorum, et mille iuga bouum, et mille asinæ; et fuerunt ei septem filii, et tres filiæ.*

36. In duplicatis Job armentis et gregibus, aggregata fidelium universitas designatur: innocentium, in vitiis olim superbientium, iugo legis subditorum, gentitium. — Quod septem millia ovium, et tria millia camelorum, et quingenta iuga bouum, et quingentas asinas ante probationem percussione habuerit, ipsa ejusdem historiæ præfatio ostendit; quæ per flagellum perditæ, ea nunc sunt duplicia restituta. Filii autem totidem sunt redditæ quot amissi. Septem quippe filios et tres filias habuit, septem autem nunc filios et tres filias recepisse describitur, ut et hi qui extincti fuerant vivere demonstrarentur. Dum enim dicitur: *Addidit Dominus quæcunque fuerant Job duplicia* (Job 1), et tamen totidem filios ei restituit

^a Laud., electione.

^b Editi tum vet. tum recent., quot amisit. Mss. scrupulose in hæsimus.

^c Ed. etiam vet., exuberanti (vel extuberanti) et tortuosa. Germ., extumerantium. Nostram lect. supple-

quod amisit, et liberos dupliciter addidit, cui decem postmodum in carne restituit, decem vero qui amissi fuerant in occulta animarum vita reservavit [Vet. XVII]. Si quis autem in prædictis animalibus, postposito culmo historiæ, ut intellectu videlicet animal, pasci mysteriorum fruge desiderat, necesse est ut quæ sentimus agnoscat. Intelligere enim possumus quod in his animalibus aggregata fidelium universitas designatur. Hinc est namque quod per Psalmistam Patri de Filio dicitur: *Omnia subiecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi* (Psal. viii, 8). Hinc est quod idem propheta sanctam Ecclesiam simplices quosque inhabitare conspiciens, ait: *Animalia tua habitabunt in ea* (Psal. lxxvii, 11).

37. Quid ergo in ovibus nisi innocentes, quid in camelis nisi eos qui cæterorum mala transeunt exuberantium tortuosa mole vitiorum, quid in jugatis bobus nisi Israelitas legi subditos, quid in asinis nisi simplices gentilium mentes accipimus? Nam quia innocentes quique ovium nomine designantur, testatur Psalmista, qui ait: *Nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus* (Psal. xciv, 7). Neque enim qui servare innocentiam negligunt, illa internæ pascuæ refectione satiantur.

38. Cameli vero nomine aliquando in sacro eloquio Dominus, aliquando gentilium superbia exprimitur, quasi excrescente desuper tumore tortuosa.

1160 Quia enim ad suscipienda onera sponte se camelus humiliat, non immerito Redemptoris nostri gratiam designat, qui in eo quod infirmitatis nostræ onera suscipere dignatus est, a potestatis suæ celsitudine sponte descendit. Unde et per Evangelium dicit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam* (Joan. x, 18), et nemo tollit eam a me. Et unde iterum dicit: *Facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem intrare in regnum cælorum* (Matth. xix, 24). Quid enim nomine divitis nisi quemlibet elatum, quid cameli appellatione, nisi propriam condescensionem signat? Camelus enim per foramen acus transit, cum idem Redemptor noster usque ad susceptionem mortis per angustias passionis intravit. Quæ passio velut acus exstitit, quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus per foramen acus transit quam dives cælorum regnum ingreditur, quia nisi ipse prius infirmitatis nostræ onera suscipiens per passionem suam^d foramen nobis humilitatis ostenderet, nequaquam se ad humilitatem illius superba nostra rigiditas inclinaret. Rursum cameli nomine tortuosa ac plena vitiis gentilitas designatur, sicut per Moysen dicitur quod inclinata jam de egressum in agro Isaac in camelo sedens Rebecca conspexerit, ac protinus de camelo descendit, et sese pallio ad visionem illius verecundata cooperuit (Genes. xxiv, 64). Quem dicitur Corb. Germ., Turon., Val. Cl., et pl. Norm.

^d Ita Mss. et vet. Edit. In Gilot., Vatic., Gusanv., formam, quod etiam lego in Mss. duob. Germ., Pratel et Utic.